

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Dědění ze zákona a jeho význam pro rodinné vztahy

Diplomová práce

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Katedra občanského práva

Dědění ze zákona a jeho význam pro rodinné vztahy

Diplomová práce

Autor: Tereza Drábová

Magisterský studijní program, obor: Právo

Vedoucí práce: JUDr. Miloslava Wipplingerová, Ph.D.

Pracoviště: Katedra občanského práva

Plzeň 2012

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Dědění ze zákona a jeho význam pro rodinné vztahy“ zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Plzni dne

Podpis:

Poděkování

Děkuji JUDr. Miloslavě Wiplingerové, Ph. D. za její rady a pomoc při zpracování této diplomové práce.

Obsah

1 Úvod	9
2 Dědické právo	11
2.1 Vymezení základních pojmů	11
2.2 Obecně o dědickém právu.....	12
2.3 Historie dědického práva	15
2.3.1 Římské dědického právo.....	16
2.3.1.1 Římská intestátní posloupnost	19
2.3.1.2 Římská testamentární posloupnost	21
2.3.2 Dědické právo v českých zemích ve středověku	25
3 Předpoklady nabytí dědictví	29
3.1 Smrt zůstavitele.....	29
3.2 Existence dědictví	33
3.3 Právní důvod dědění	37
3.4 Způsobilý dědic.....	42
3.4.1 Absolutní dědická způsobilost	42
3.4.2 Relativní dědická způsobilost	43
3.5 Odmítnutí dědictví	48
4 Dědění ze závěti	51
4.1 Důvody pořízení závěti	51
4.2 Forma závěti	53
4.2.1 Závěť holografní	53
4.2.2 Závěť alografní	53
4.2.3 Závěť s předčítatelem	54
4.2.4 Závěť ve formě notářského zápisu.....	54
5 Dědění ze zákona	55
5.1 Zákonná dědická posloupnost podle Obecného zákoníku občanského	55
5.2 Zákonná dědická posloupnost podle zákona č. 141/1950 Sb., občanského zákoníku.....	57
5.3 Zákonná dědická posloupnost podle zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku.....	57
5.3.1 Platná právní úprava	58
5.3.2 Úprava podle nového občanského zákoníku	62
6 Vydědění	63
6.1 Důvody vydědění	64
7 Ochrana oprávněného dědice	66

8	Institut správce dědictví	68
9	Vliv dědění na rodinné vztahy	70
10	Závěr	71
	Resumé v českém jazyce	73
	Resumé v anglickém jazyce	75
	Seznam použité literatury	77

Úvod

Za téma své diplomové práce jsem si zvolila problematiku dědictví a dědického práva se zaměřením na dědění ze zákona a jeho význam pro rodinné vztahy. Cílem této práce je poskytnout dostatek informací tak, aby i neznalý čtenář věděl, co vše je s dědictvím spojeno, jaké jsou základní pojmy z této právní oblasti a z oblasti dědických vztahů, jimiž se zabývá každý z nás, ať už nyní či v budoucnu.

Dědické právo je součástí soukromé – právní oblasti, konkrétně občanského práva hmotného a lze říci, že odráží postoj společnosti k soukromému majetku. Je také odrazem principu zachování hodnot a kontinuity individuálních majetkových vztahů, přičemž nesleduje pouze zájmy právních nástupců zemřelého, ale i ochranu oprávněných zájmů věřitelů. Upravuje přechod práv a povinností ze zemřelé fyzické osoby na její právní nástupce. Smrt, jíž se uzavírá právní subjektivita člověka, tedy jeho způsobilost mít práva a povinnosti, se týká především jeho tělesné schránky, avšak promítá se i do právní sféry, v níž se zemřelý ocital na sklonku svého života. Se smrtí fyzické osoby tak současně vyvstává otázka, komu by měl majetek, zanechaný zemřelou osobou, připadnout. Odpověď na tuto otázku se pokusím zodpovědět v této diplomové práci.

Svou práci jsem rozdělila do několika kapitol, přičemž druhá kapitola je věnována vymezení základních pojmů a dědickému právu obecně, včetně jeho historie. U historie dědického práva se zaměřuji především na historii římského dědického práva, jelikož současné dědické právo má, stejně jako převážná část práva občanského, svůj počátek v právu římském. Okrajově též zmiňuji dědické právo v českých zemích ve středověku.

V další, tedy třetí kapitole se zabývám předpoklady nabytí dědictví, kterými jsou: smrt zůstavitele, existence dědictví, právní důvod dědění, způsobilost dědice nabytí dědictví, projev vůle, či právně relevantní chování povoláného dědice, týkající se přijetí dědictví, případně i jeho vypořádání. Splnění těchto předpokladů je nutné k realizaci dědického práva. Některým z těchto předpokladů se věnuji i z pohledu nové právní úpravy občanského zákoníku.

Čtvrtá kapitola je zaměřena na testamentární dědickou posloupnost, ovšem, vzhledem k tématu mé diplomové práce, pouze okrajově.

Pátá kapitola pojednává o dědění ze zákona, kterému se věnuji jak z hlediska právní úpravy platné na našem území od roku 1918, tedy od vzniku samostatného Československa, tak z pohledu právní úpravy současné a budoucí.

V dalších kapitolách se zaměřuji na vydědění, které úzce souvisí s pozicí potomka jako neopomenutelného dědice, na ochranu oprávněného dědice a institut správce dědictví. Posláním správce dědictví je zajistit po úmrtí zůstavitele řádnou a pokud možno včasnou správu dědictví, bez ohledu na případné komplikace a prodlevy, ke kterým může dojít v řízení o dědictví při řešení otázek dědického práva.

Poslední kapitola se pak týká vlivu dědění na rodinné vztahy. Smrt je jedna z nejdůležitějších součástí života a promítá se nejen do sféry právní, ale i do té lidské, kdy je pak na jednotlivých dědicích, jak se v průběhu dědického řízení zachovají.

Cílem této práce je pojednat o situacích, za kterých dochází k přechodu majetku na dědice, shrnout podmínky, jejichž splnění je třeba ke skutečnému nabytí dědictví. Práce obsahuje výklad podmínek, které musí být splněny a okolností, které musí nastat, aby došlo k právoplatnému přechodu majetku ze zůstavitele na dědice. Některé instituty jsem srovnala s právní úpravou platnou v minulosti a budoucí právní úpravou.

Při psaní této diplomové práce jsem vycházela z různých literárních pramenů, a to jak literatury úzce zaměřené na dědické právo procesní i hmotné, tak i z knižní literatury všeobecné. Vzhledem k tomu, že jsem některé instituty srovnávala s budoucí právní úpravou, byl mi nezbytným pramenem i zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Také musím zmínit platné předpisy České republiky, jež jsou uvedeny v seznamu literatury na konci této práce.

2 Dědické právo

2.1 Vymezení základních pojmů

Pro správné pochopení úpravy dědického práva je důležité vymezení některých základních pojmů.

- **Zůstavitel** – zůstavitel je osoba, která zemřela a zanechala majetek, jenž je předmětem přechodu na jiné osoby a zároveň dědického řízení. Může jím být pouze osoba fyzická. V případě zániku právnické osoby se přechod práv a povinností neřídí právem dědickým. Vedle zůstavitele se lze setkat i označením pořizovatel, kde jde o dosud žijící osobu, která hodlá na případ smrti pořídit o svém majetku závěti. Toto označení se používá v právnické mluvě, avšak bez opory v zákonné terminologii¹.
- **Dědic** – dědicem je osoba, na kterou mají po zůstavitelově smrti přejít jeho práva a povinnosti, bez ohledu na to, z jakého titulu se tak stane. Dědicem může být jak osoba fyzická, tak osoba právnická, včetně státu.
- **Pozůstalost** – pozůstalost je širším pojmem nežli pojem dědictví. Je tvořena veškerým jměním zůstavitele k okamžiku jeho smrti, které je způsobilé přejít na právní nástupce.
- **Dědictví** – dědictvím se rozumí ta část z pozůstalosti, která skutečně přejde na zůstavitelovy dědice.²

¹ Platný občanský zákoník používá výhradně pojem zůstavitel a pojmově nijak nerozlišuje mezi zůstavitelem jako člověkem, který zemřel a od něhož se odvíjí dědické nástupnictví, a zůstavitelem jako osobou žijící, která pořizuje na případ smrti (tj. pořizovatel). Odlišnost je nutné vyvodit z kontextu.

² FIALA, J., KINDL, M. a kol. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Aleš ČENĚK, s.r.o., 2007. 718 s. ISBN 978- 80-7380-058-1. Str. 355

2.2 Obecně o dědickém právu

Právo vlastnit majetek patří k základním lidským právům a toto právo je zakotveno v Listině základních práv a svobod³, která je součástí ústavního pořádku⁴ České republiky. Čl. 11 Listiny základních práv a svobod zaručuje každému právo vlastnit majetek a přiznává vlastnickému právu všech vlastníků stejný zákonný obsah a ochranu, dále stanoví, že **dědění se zaručuje**. Tato konstrukce je odpovědí na období komunistického politického monopolu, kdy bylo navrhováno, aby bylo dědění, jako způsob nabytí majetku bez vlastního přičinění, omezeno či nepřipuštno.

Dědické právo je právem majetkovým, neboť se týká vypořádání majetkových vztahů dané osoby po její smrti. Dědění tak napomáhá zachování majetkových hodnot zemřelého pro jeho nástupce, zejména tedy pro osoby, které jsou k němu v úzkém rodinném nebo podobném poměru. Právní úprava dědění ovšem nesleduje pouze zájmy těch, kteří po smrti zůstavitele nabývají jeho majetek, ale bere zřetel i na osoby, vůči kterým byl zemřelý zavázán k majetkovému plnění. Zajišťuje tak, aby věřitelé nebyli zkráceni ve svých právech tím, že povinný subjekt zemřel. Podle § 579 odst. 1 občanského zákoníku, smrtí dlužníka povinnost nezanikne, pokud však jejím obsahem nebylo plnění, které mělo být provedeno osobně dlužníkem. „Dědické právo tak přispívá ke zjednávání právní jistoty a kontinuity v právních vztazích mezi subjekty občanskoprávních vztahů. Z toho tedy vyplývá, že ve společnosti, která ctí majetkové vztahy a jejich nedotknutelnost, je institut dědění nepostradatelnou součástí právního řádu.“⁵

Některá práva a povinnosti jsou natolik osobní povahy, že je nelze oddělit od osoby jejich nositele a v případě jeho úmrtí tudíž zanikají. Jde o osobnostní práva a povinnosti, jež se vztahují k hodnotě lidské osobnosti, tj., podle §11 OZ, k ochraně osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevů osobní povahy. Není však vyloučeno, aby po smrti nositele těchto práv vznikla přímo ze zákona některým osobám určitá osobní práva a povinnosti, které jsou podobné právům a povinnostem zemřelého. „Tak podle §15 OZ po smrti občana přísluší uplatňovat právo na ochranu jeho osobnosti manželovi nebo partnerovi a

³ Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

⁴ Ustanovení čl. 3 zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

⁵ KUČERA, Robert. *Dědictví*. Praha: Linde Praha a. s., r. 2001. 278 s. ISBN 80-7201-289-4. Str. 15

dětem, není-li jich, pak rodičům.“⁶ V případě, že se zásah směřující proti osobnosti občana týká jeho činnosti ve společenské organizaci, tak toto právo přísluší i oné organizaci. Je nutné říci, že vznik těchto práv a povinností u osob odlišných od původního nositele není závislý na tom, zda jsou tyto osoby povolány k dědictví po zemřelém občanu, či zda jim připadne jeho majetek a nemá tak s dědickým nástupnictvím nic společného. Po smrti občana zanikají také práva a povinnosti vyplývající z rodinně právních vztahů, jako je manželství, rodičovství, osvojení aj.

Pojmu dědické právo se používá ve dvojím smyslu: *objektivním a subjektivním*.

Dědickým právem v *objektivním smyslu* se rozumí soubor právních norem, které upravují podmínky přechodu práv a povinností fyzické osoby, jež zemřela, tj. zůstavitele, na její právní nástupce, jimiž jsou především dědicové, v některých případech jimi mohou být zůstavitelovi věřitelé, nebo na základě odúmrtí stát. Tyto normy jsou obsaženy v zákoně č. 40/1964, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Občanský zákoník“ nebo „OZ“), konkrétně v jeho sedmé části, § 460 až 487. V nich nalezneme ustanovení o nabytí dědictví, dědické způsobilosti i nezpůsobilosti, o možnosti odmítnutí dědictví, vydědění, přechodu dluhů a předluženém dědictví. Dále je zde upraveno dědění ze zákona i ze závěti a ustanovení o ochraně oprávněného dědice. K nim je třeba dále přiřadit i ustanovení § 873, podle kterého se použije při dědění právo platné v den smrti zůstavitele, v případě závěti, která byla pořízena před účinností tohoto zákona, se její platnost posuzuje podle dosavadních předpisů. Principy, kterými je úprava dědického práva ovládána, byly převzaty z občanského zákoníku č. 141/1950 Sb., který na našem území platil od 1. 1. 1951 do 31. 3. 1964. Od předchozí právní úpravy, totiž Obecného zákoníku občanského z roku 1811,⁷ platného v Rakousku, se výrazně odlišuje. Procesní úprava dědického práva je obsažena v zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Občanský soudní řád“ nebo „OSŘ“), zejména v ustanoveních § 175a až § 175zd. Bližší úpravu řízení o dědictví obsahuje jednací řád pro okresní a krajské soudy (vyhláška č. 37/1992 Sb., v platném znění). Postavení notářů, jako soudních komisařů v řízení o dědictví, je upraveno v občanském soudním řádu v § 38 a § 175 a následující. Ještě je třeba zmínit zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti.

⁶ MIKEŠ, Jiří. *Dědictví a právo (právní poradce pro každého)*. Praha: INFORMATORIUM, 1993, 166 s. ISBN 80-85427-10-9, str. 9

⁷ ABGB, nebo-li Obecný zákoník občanský, účinný na území České republiky v období od 1.1.1812 do 31.12.1950

„Objektivní dědické právo tak, jak je dnes známo, nebylo v historickém vývoji samozřejmostí. Zprvu se musela prosadit myšlenka, že hodnoty přesahující existenci zemřelé osoby mají zůstat zachovány. Dále musel být vyřešen střet mezi kolektivistickým pojetím dědického práva, podle kterého měl zanechaný majetek připadnout určitému celku, jehož byl zemřelý členem (kmenu, obci, státu), na straně jedné, a individualistickým pojetím, podle kterého se má nositelem přetrvávajících práv a povinností zemřelého stát jedinec, kterému svědčí některý z důvodů dědění, na straně druhé. Odpůrci individualistického pojetí dědického práva argumentovali tím, že se tímto způsobem udržuje sociální nerovnost mezi členy společnosti, neboť se někomu dostává zvýhodnění bez práce a bez jeho osobní zásluhy. Zastánci individualistického pojetí naopak vycházeli z osoby nositele práv a povinností a z její mentality. Vědomi si toho, že hodnoty vytvořené nebo shromážděné, mnohdy za cenu osobního odříkání, šetrnosti a skromnosti, připadnou po smrti držitele osobě, která je mu blízká, vede ke spořádanému životu jedince, k odmítání nerozumné míry spotřeby i lehkovážného způsobu života. Tento střet byl u nás vyřešen ve prospěch individualistického pojetí dědického práva.“⁸ Dokladem tohoto pojetí je čl. 11 Listiny základních práv a svobod. Ovšem je nutné si uvědomit, že volbou individualistického pojetí dědického práva nebyla vyřešena otázka, komu připadne majetek, tedy práva a povinnosti fyzické osoby po její smrti. K tomu, aby se někdo mohl stát dědicem zemřelého, je zapotřebí, aby byl povolán k dědictví některým ze způsobů, které zákon jako důvod dědění uznává.

V *subjektivním smyslu* jde o souhrn práv a povinností svědčících již určité osobě na základě objektivního dědického práva v důsledku události smrti jejího předchůdce. Jde o právo majetkové, absolutní povahy (*erga omnes*), které působí proti všem, tudíž je proti každému prosaditelné. Povinnost ostatních subjektů spočívá v nezasahování do tohoto subjektivního dědického práva. Jeho nositelem je dědic. Dědit může fyzická i právnická osoba a někdy i stát. Právnická osoba však může dědit pouze ze závěti za splnění požadavku její existence v době smrti zůstavitele, nebo její vznik musí být alespoň v zakladatelské fázi. Splnění této podmínky se nevyžaduje u nadace v případě, kdy se závěti teprve zřizuje, nebo má být na jejím základě zřízena. Je třeba poznamenat, že u právnické osoby nepřichází v úvahu, aby byla z dědění vyloučena z důvodu dědické nezpůsobilosti, o které se budu zmiňovat dále.

⁸ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné III*. Praha: Wolters Kluver ČR, a. s., 2009. 308 s. ISBN 978-80-7357-465-9. Str. 258, 259

České dědické právo je postaveno zejména na dvou základních zásadách:

- **Zásada univerzální sukcese.**

Právní úprava dědictví vychází ze zásady univerzální sukcese (dědické posloupnosti) – tj. dědicové vstupují do všech práv a povinností zůstavitele, které jeho smrtí nezanikají a jsou předmětem dědění. Majetek zůstavitele, jež přechází na dědice, je tak tvořen aktivy i pasivy. Východiskem této zásady je názor, že zůstavitelem zanechaný majetek, tj. aktiva i pasiva, tvoří nerozlučný celek, který přechází na dědice. V případě nabytí dědictví více dědici se podílejí ve stejném poměru jak na majetkových právech, tak i na odpovědnosti za zůstavitelovy dluhy a to v míře, jež je vyjádřena velikostí jejich dědického podílu.

- **Zásada přechodu zůstavitelem zachovaného majetku na dědice smrtí zůstavitele.**

Občanský zákoník přímo ve svém úvodním ustanovení, tj. § 460, stanoví, že dědictví se nabývá smrtí zůstavitele. Smrt je tak jedním z předpokladů dědického nástupnictví, kterými se budu zabývat v samostatné kapitole.

2.3 Historie dědického práva

Dědické právo je už od pradávna považováno za velmi důležitou součást majetkového a rodinného práva. Právě to, že spojuje dva jinak odlišné právní obory, jež se vyznačují rozdílnými právními principy (vlastnictví k neživým věcem oproti emočním vztahům mezi jedinci v rodině), mu dává zvláštní místo v celém právním řádu. Charakteristickým rysem dědického práva je dědická posloupnost, která však není stejná ve všech právních systémech a mění se i v čase

Vzhledem k tomu, že velká část občanského práva, včetně práva dědického, má svůj počátek v právu římském, budu se v této kapitole věnovat zejména historii římského dědického práva. Okrajově se též zmíním o dědickém právu v českých zemích ve středověku.

2.3.1 Římské dědické právo

„Základním pojmem římského práva dědického, stejně tak jako dědického práva jiných právních řádů, byla dědická posloupnost.“⁹ K přechodu práv ze zůstavitele na druhou osobu, tedy dědice, bylo zapotřebí, aby nastaly určité skutečnosti, které průběh dědické posloupnosti blíže vymezily a z nichž vyplynulo, kdo je dědicem. Hovoříme o nich jako o delačních důvodech¹⁰, protože odůvodňují, proč se zůstavitelův majetek na dědice přenáší – deferuje. Rozhodujícím, avšak nikoliv jediným předpokladem byla smrt zůstavitele. Dalšími delačními důvody byla právní norma - zákon, nebo vůle zůstavitelova - závěť.

„Svérazným rysem, který výrazně odlišuje vývoj římského práva v mezích, které jsou jasně doloženy historickými prameny, od jiných právních řádů, historických i současných, je vzájemný poměr obou základních typů dědické posloupnosti. Vývoj římského práva nám v tomto směru nabízí jiný obraz než většina historických právních řádů otrokářského starověku¹¹ či feudálního¹² středověku. V římském právu jakoby neplatil vztah, který se zdá být obecnou zákonitostí všude jinde. Krátce řečeno: zřetelně prokazatelné zjištění, že zákonná dědická posloupnost je jednoznačně starší, než posloupnost testamentární, že svými kořeny sahá k samotným počátkům státu a práva, zatímco testamentární posloupnost je nepochybně mladší.

Historicky sledované počátky vývoje římského práva nabízejí zcela jiné poznatky. Intestátní i testamentární posloupnost v jejich světle vystupují jako dva zcela hotové a vyvinuté jevy vedle sebe – a co více – jak to dosvědčuje již Zákon 12 desek¹³ - na testamentární posloupnost je ve vzájemném poměru obou položen zřetelný důraz. Vztah obou posloupností je tedy takový, že přednost má vždy vůle zůstavitelova.“¹⁴

V nejstarším římském právu nemělo dědické právo čistě materiální ráz. Původně nebyla dědická posloupnost přechodem pouze majetkových práv, ale byla spojena i

⁹ KINCL, J., URFUS, V. *Římské právo*. Praha: Panorama, 1990. 469 s. ISBN 80-7038-134-5. Str. 331

¹⁰ Delační důvod je právní skutečnost vedoucí k delaci, což je nápad pozůstalosti.

¹¹ První otrokářské státy vznikly na přelomu 4. a 3. tisíciletí př. n. l. v Mezopotámii a Egyptě, vrcholné formy dosáhla otrokářská společnost v Řecku a Římě.

¹² Feudalismus nebo-li feudální zřízení je systém lenních vztahů (podmíněná držba půdy nebo úradů na základě lenní smlouvy) charakteristických zejména pro vrcholný středověk, tedy 11. až 13. nebo 14. stol. n. l.

¹³ Zákon 12 desek (*Lex duodecim tabularum*) byla nejstarší římská kodifikace obyčejového práva. Byla sepsána v polovině 5. století př. n. l.

¹⁴ KINCL, J., URFUS, V. *Římské právo*. Praha: Panorama, 1990. 469 s. ISBN 80-7038-134-5. Str. 331, 332

s přechodem některých práv a povinností mimomajetkové povahy, např. povinností konat rodinné oběti (*sacra*). Zůstavitel také mohl ve své závěti stanovit poručníky¹⁵ pro své děti či manželku.

Z literatury pojednávající o římském právu je jasné, že již ve starém Římě bylo možné dědit ze zákona nebo testamentu.

- **Zákonná neboli intestátní posloupnost.**

Dědická posloupnost se opírala o právní normu, ať již zákonnou nebo obyčejové povahy. Zůstavitel zemřel intestatus; to znamená, že nepořídil testament, závěť byla neplatná, pozbyla dodatečně po smrti zůstavitele platnosti či účinnosti nebo se žádný z povolaných dědiců neujal pozůstalosti.

- **Testamentární posloupnost.**

Osoba dědice byla určena vůlí zůstavitelovou, jež byla vyjádřena v jeho závěti. Vůle projevovaná v závěti musela dělat z druhé osoby univerzálního sukcesora¹⁶, jinak se z hlediska římského práva nejednalo o testament.

Vedle těchto dvou posloupností existovali v římském právu ještě další ustanovení pro případ smrti:

- **Legatum (odkaz).**

„Odkaz je jednostranný právní úkon na případ smrti, kterým zůstavitel poskytuje k tíži svého dědictví majetkový prospěch osobě, jež není jeho dědicem.“¹⁷ Vede k singulární sukcesi¹⁸. Zůstavitel tak zanechává konkrétní věci z pozůstalosti obdařenému k tíži dědice. „Obdařený (*onoratus*) může být pouze osoba, která

¹⁵ Poručenství nebo-li *tutela* byla v římském právu stará instituce vyrůstající ze zkušenosti, že lidé svéprávní, nikomu nepodřízení, nejsou s to řádně spravovat svůj majetek a své záležitosti a proto potřebují pomoci; buď pro svůj věk, nebo pohlaví. *Tutela impuberum* bylo poručenství nad nedospělci (děti mezi 7. – 14. / 12. (ženy) rokem věku), kdy úkolem poručníka bylo starat se o osobu nedospělého, o jeho výchovu a hlavně o správu jeho jmění. *Tutela mulierum* bylo poručenství nad ženami, jelikož ty byly považovány za osoby lehkovážné, což jim bránilo rozumně a řádně spravovat jejich záležitosti. Proto měly vždy podléhat pravomoci muže, tedy otce, menžela, nebylo-li jich, tak poručníka bez ohledu na věk.

¹⁶ Univerzální sukcesor byl dědic, který dědil nejen zůstavitelova aktiva, ale též jeho závazky, za které ručil v plné míře, nikoliv pouze do výše pozůstalostních aktiv. Dědic tak dědickou posloupností nastupoval na místo zůstavitelovo. Jedním rázem tak přecházela na dědice práva i závazky zůstavitele v maximálním rozsahu, s výjimkou práv osobní povahy (syn např. nedědil po otci moc nad matkou).

¹⁷ KINCL, J., URFUS, V. *Římské právo*. Praha: Panorama, 1990. 469 s. ISBN 80-7038-134-5. Str. 376

¹⁸ Singulární sukcesi se nabyvá jednotlivé právo. Jde o vstup právního nástupce do určitého práva. Dochází při ní ke střídání oprávněných subjektů se zřetelem k jednotlivé věci nebo jednotlivému právu.

má pasivní testamentární způsobilost¹⁹ vzhledem k zůstaviteli, nebo jeho otrok propuštěný v závěti na svobodu. Může mít také zřízeného substituta²⁰. Obtížený (*oneratus*) může být pouze dědic.²¹

- **Fideicommissum**²².

Byly to též dispozice pro případ smrti. Od legátů se však lišily svou neformálností. Vznikly ze situací, kdy se zůstavitel obracel na osobu, která měla v případě jeho smrti něco získat, aby poskytla majetkový prospěch jiné osobě. Zprvu se používaly k obdaření osoby nezpůsobilé nabýt odkaz. Na rozdíl od odkazu, který mohl být ustanoven pouze osobám, které měly pasivní testamentární způsobilost, mohly být ustanoveny ve prospěch kohokoli.

- **Codicillum** (kodicil).

„Písemné ustanovení pro případ smrti. Mohl obsahovat jakékoli ustanovení *mortis causa*²³ kromě ustanovení za dědice.“²⁴

Na počátku svého vzniku to byl dopis zůstavitele, který doprovázel testament. Mohl též existovat nezávisle na testamentu a zůstavitel v něm pak projevoval svou vůli něco odkázat.

Zpočátku šlo o zcela neformální úkon, který měl povahu neformálního dopisu, jímž se zůstavitel obracel na dědice nebo osoby vůlí vázané. Později musel splňovat minimum formálních náležitostí, jež ho přiblížily testamentu. Svým obsahem se tak zcela přiblížil testamentu, s výjimkou ustanovení dědice.

- **Donatio mortis causa** (darování na případ smrti).

Právní jednání, jehož konečné účinky měly nastat, pokud obdarovaný přežil dárce. „Jako samostatný pojem a samostatný právní institut vzniklo nejdříve

¹⁹ Pasivní testamentární způsobilost je způsobilost být povolán k pozůstalosti ze závěti.

²⁰ Substitut (*substitutio*) je dědické náhradnictví, které slouží k vyloučení intestátní posloupnosti.

Zůstavitel povolává k pozůstalosti, nebo její části, osoby odlišné od těch dědiců, které povolal na prvním místě.

²¹ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2011. 350 s. ISBN 978-80-7380-334-6. Str. 245

²² Fideicommissum, též svěřenectví, je starobylý právní institut, platnému českému právu neznámý, na jehož základě je určitý majetek vyčleněn k užívání a požívání stanoveným osobám. Svěřenectví bylo upraveno ve Všeobecném zákoníku občanském, ta ustanovení, která ho upravovala, byla na území Československa zrušena v roce 1924.

²³ *Mortis causa* – pro případ smrti, je právní termín označující jednání, jehož účelem je zajistit nějaké, především majetkové, záležitosti pro případ smrti.

²⁴ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2011. 350 s. ISBN 978-80-7380-334-6. Str. 252

v takových případech, kdy dárci hrozilo nebezpečí smrti. Později se jako darování na případ smrti posuzovalo každé darování s podmínkou, že obdarovaný přežije dárce, tedy každé darování, k němuž byla připojena tato v podstatě suspenzivní (odkládací) podmínka.²⁵

2.3.1.1 Římská intestátní posloupnost

Nejstarší podoba římské intestátní posloupnosti (*successio ab intestato*) má své počátky v období ještě před vydáním Zákona 12 desek. Prvotní intestátní posloupnost byla ta po otci rodiny – *pater familias*²⁶, kdy dědici byly osoby, které byly bezprostředně podřízeny jeho moci. Patřily sem především jeho děti, včetně těch adoptivních, manželka a dále osoby, které náležely k jeho přímému potomstvu (např. vnuci, nebo manželky zemřelých synů). Všechny tyto osoby byly označovány jako dědicové domácí (*heredes domestici*)²⁷, protože náležely k rodině zůstavitelově. Byli však také dědici nutnými (*heredes necesarii*), jelikož dědici se stávali okamžikem smrti zůstavitele, nezávisle na své vůli bez možnosti dědictví odmítnout. Tehdejší právo totiž tuto možnost neznalo.

Lze obecně říci, že římská zákonná dědická posloupnost vycházela z příbuzenských vztahů. Ovšem pro ty byla původně určující *rodina agnátská*²⁸.

Se Zákonem 12 desek se dostal do intestátní posloupnosti nový prvek, kterým bylo zákonné dědické právo nejbližšího agnáta. „Zemřel-li tedy zůstavitel, který neměl nejbližší nutné dědice, bylo dědické právo vyhrazeno nejbližšímu agnátovi.“²⁹ V případě, že se nejbližší agnát dědicem nestal, nebyl již žádný další, vzdálenější,

²⁵ KINCL, J., URFUS, V. *Římské právo*. Praha: Panorama, 1990. 469 s. ISBN 80-7038-134-5. Str. 390

²⁶ *Pater familias*, byl otec - hlava rodiny - který měl nad lidmi v rodině i majetkem rodiny v téměř neomezenou moc. Byl jediným, plně oprávněným a nikomu jinému odpovědným členem rodinného kolektivu.

²⁷ Dědicové domácí byli původně pouze potomci, kteří se stali v důsledku smrti zůstavitele osobou nezávislou na otcovské moci a dědici mohli být ustanoveni pouze závětí. Později to byli dědicové ze zákona i ze závětí. Pozůstalost nabývali okamžikem smrti zůstavitele, automaticky, nezávisle na své vůli.

²⁸ Agnatio neboli agnace je umělé (právní) příbuzenství založené na mocenském postavení otce římské rodiny. Agnátská rodina byla tedy založena na příbuzenství umělém, které se tak mohlo zakládat, nebo rušit v závislosti na okolnostech, které jej vytvářely. Žily v ní osoby, které byly podřízeny téže moci otcovské, doku otec rodiny žil. Agnace tedy nezaniká smrtí otce rodiny a agnátské příbuzní po sobě navzájem dědí. Např. synova manželka byla vůči otci rodiny v postavení vnučky. Toto příbuzenství mohli zakládat pouze muži.

²⁹ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, a.s., 2007. 228 s. ISBN 978-80-251-1659-3. Str. 7

k dědictví povolán. Postupně však byly agnátské vztahy zatlačovány do pozadí, až postupně převážily vztahy *příbuzenství kognátského*³⁰.

Ke konečné úpravě dědického práva, konkrétně intestátní dědické posloupnosti, došlo až za císaře Justiniána³¹ v roce 543, kdy došlo k úplnému vítězství kognátské posloupnosti. Díky jeho novele č. 127, která vedla ke konečné úpravě římského dědického práva, byli za zákonné dědice považováni již jen dědicové kognátští., bez jakýchkoliv dalších rozdílů, tedy bez ohledu na pohlaví a na to, zda příbuzenský vztah zprostředkuje muž či žena.

Dále rozdělil dědice do následujících čtyř tříd:

- **První třídu tvořili zůstavitelovi potomci descendenti**³².

Vzdálenější potomci byli povoláváni po bližších. Pozůstalost se mezi zůstavitelovy děti dělila podle hlav, tedy rovnými díly, jinak podle kmenů. To znamenalo, že dědici, kteří byli potomky vzdálenějšího stupně (např. vnuci), se dělili o díl, který připadal na jejich předka (např. na jejich otce, který již nežil).

- **Ve druhé třídě byli povoláni ascendenti**³³ zůstavitelovi a jeho sourozenci (plnorodí³⁴) se svými dětmi.³⁵

Pozůstalost se u rodičů a sourozenců dělila podle hlav, u dětí sourozenců podle kmenů a pro předky vzdálenější (např. prarodiče) podle linií, což byl způsob odpovídající dělení podle kmenů.

- **Ve třetí třídě byli povoláni sourozenci a jejich děti, ovšem v tomto případě se jednalo o sourozence polorodé**³⁶.

³⁰ Kognátské příbuzenství je příbuzenství pokrevní, je založeno na společenství krve, kdy jedna osoba pochází bezprostředně od druhé, nebo mají osoby společného předka. Je tedy zprostředkováno mužem i ženou. Vzniká narozením a zaniká smrtí nebo ztrátou svobody.

³¹ Justinián I., též označován jako Justinián Veliký, východořímský císař, který vládl v letech 527 – 565 n. l.

³² Descendent je příbuzný v pokolení sestupném, potomek (např. syn, dcera, vnuk, pravnučka).

³³ Ascendent je předek, příbuzný v pokolení vzestupném.

³⁴ Plnorodí sourozenci mají oba rodiče společné, jde tudíž o sourozence „vlastní“.

³⁵ KINCL, J., URFUS, V. *Římské právo*. Praha: Panorama, 1990. 469 s. ISBN 80-7038-134-5. Str. 341

³⁶ Polorodí sourozenci jsou sourozenci „nevlastní“, kteří mají společného pouze jednoho rodiče.

- **Ve čtvrté třídě byli povoláni všichni další kognátší příbuzní bez rozdílu stupně.³⁷**

V tomto případě byli současně povoláni příbuzní téhož stupně, přičemž pozůstalost se mezi ně dělila podle hlav.

Nemanželské děti dědily pouze po matce a jejích příbuzných. Po otci dědily jen v případě, že byly legitimovány³⁸. Tím, že justiniánské právo prosadilo zásady pokrevního příbuzenství, bylo ohroženo hmotné zajištění vdovy, protože pozůstalý manžel byl povoláván na posledním místě. Z toho důvodu byla roku 537 n. l. zavedena úprava, která vdově, jež neměla vlastní hmotné zajištění, přiznávala nárok na určitou část pozůstalosti bez ohledu na další dědice. Nejvíce měla nárok na $\frac{1}{4}$ pozůstalosti, která nesměla přesahovat 100 liber³⁹ zlata, pokud dědila se zůstavitelovými potomky, nemohla obdržet větší díl, než připadl na ně.

2.3.1.2 Římská testamentární posloupnost

Testamentární posloupnost (*vocatio ex testamento*) se ve své nejstarší podobě ustálila již v době Zákona 12 desek a vyvíjela se tak vedle posloupnosti intestátní. I dle římského práva měla zásadně přednost vůle zůstavitelova před děděním ze zákona. Jejím základním rysem byl projev zůstavitelovy vůle. Testament byl jednostranný právní úkon, jehož hlavní a nezbytnou složkou bylo jmenování dědice jako univerzálního sukcesora. „Všechny ostatní dispozice na případ smrti, ať se již vyvinuly v rámci římského práva či někde na půdě jiných právních řádů, nelze proto, pokud nesplňují tuto nejpodstatnější obsahovou náležitost, s římským testamentem srovnávat.“⁴⁰ Jelikož šlo o významný projev vůle, byl vždy v průběhu svého vývoje spojen s požadavkem určité, přesně stanovené formy⁴¹.

Svoboda pořizovat majetkem na případ smrti, jež je charakteristická pro testamentární posloupnost, dávala zůstaviteli možnost, aby z dědiců, kteří po něm měli dle intestátní posloupnosti dědit, zvolil pouze některého, nebo aby za dědice jmenoval osobu, která jako zákonný dědic vůbec nepřicházela v úvahu.

³⁷ KINCL, J., URFUS, V. *Římské právo*. Praha: Panorama, 1990. 469 s. ISBN 80-7038-134-5. Str. 341

³⁸ Legitimace (*legitimatio*) – nemanželské děti mohly být za jistých okolností legitimovány, čímž se dostaly do moci svého zploditele, což znamenalo, že se dostaly do první dědické skupiny.

³⁹ Libra odpovídá 0,4536 kilogramu.

⁴⁰ KINCL, J., URFUS, V. *Římské právo*. Praha: Panorama, 1990. 469 s. ISBN 80-7038-134-5. Str. 342

⁴¹ Viz. Níže, soukromý testament řádný a mimořádný.

Nejstarším římským testamentem byl ten, jímž si dědice opatroval zůstavitel, který neměl vlastní dědice zákonné; byla to jakási adopce⁴² na případ smrti, kdy zůstavitel neprojevoval svou vůli písemně, nýbrž ústně v lidovém shromáždění.

Druhý nejstarší byl *testament odkazový*, který byl souborem odkazů, zakládajících singulární sukcesí. V něm zůstavitel určoval, komu případnou jednotlivé věci z jeho majetku, aniž by tím však bylo ohroženo postavení dědiců jako univerzálních sukcesorů. Původně tak tyto dispozice na případ smrti nebyly zamýšleny jako testament, nebyly spojeny s ustavením dědice. Postupem času se však z tohoto souboru odkazů stal skutečný testament, v němž zůstavitel určoval svého dědice, tedy univerzálního sukcesora. Měl taktéž ústní formu.

Posléze se vedle výlučné formy ústního testamentu začal prosazovat i testament písemný. Původně šlo o testamentární listinu, která měla pouze důkazní funkci a lze říci, že o skutečný testament vlastně nešlo. Ten se vyvinul až v právu praetorském⁴³. Listina, která poslední vůli zůstavitele obsahovala, byla opatřena sedmi pečetěmi osob, které se účastnily mancipačního⁴⁴ obřadu. Tomu, kdo tuto listinu se sedmi pečetěmi předložil, udělil praetor držbu⁴⁵ pozůstalosti.

Stejně tak jako u posloupnosti intestátní, došlo k ustálení úpravy posloupnosti testamentární za císaře Justiniána. Bylo možno rozeznávat několik druhů testamentu, především formy *testamentu soukromého*. Ty bylo možné dále dělit na *řádné a mimořádné*.

- **Řádný soukromý testament.**

Mohl být *ústní* nebo *písemný*, v obou případech se však vyžadovala přítomnost zůstavitele a sedmi svědků.

⁴² Adopce byla v římském právu dvojího druhu, a to *arogace*, kdy osvojeným byla osoba „*sui iuris*“, tedy osoba svého práva, která nebyla v moci otce rodiny. Druhým druhem byla *adoptio*, tedy adopce v užším slova smyslu, kdy se osvojovalo dítě, tedy osoba „*alieni iuris*“, tj. cizího práva, která byla v moci otce rodiny. Touto adopcí se adoptované dítě dostává do moci jiného otce rodiny a dochází tak u něj ke změně rodinné příslušnosti. Adoptovat mohli pouze muži, a to v případě obou druhů adopcí.

⁴³ Praetorské právo (*Ius praetorium*) bylo právo, které vznikalo ze soudní praxe a ediktální činnosti (veřejné prohlášení) praetorů, což byl nejvyšší římský úředník.

⁴⁴ Mancipace byla stará forma derivativního nabytí vlastnictví ve starém Římě. Původně se jednalo o skutečný prodej věci, postupným vývojem se z reálného trhu stal trh imaginární a mancipace sloužila k převodům vlastnického práva obecně. Měla přesně stanovenou formu, jejíž nedodržení mělo za následek její neplatnost a k převodu vlastnického práva tak nedošlo.

⁴⁵ Držba neboli *possessio* - nepřerušené fyzické ovládnutí věci spojené s vůlí být jejím vlastníkem.

Pokud šlo o ústní testament, prohlašoval zůstavitel svou poslední vůli před svědky ústně. Případné dodatečné písemné zachycení této vůle mělo pouze důkazní význam.

Jednalo-li se o písemný testament, tedy listinu, v níž byla obsažena jeho poslední vůle, předložil ji zůstavitel svědkům a prohlásil, že právně ona obsahuje jeho poslední vůli. Svědkové ji podepsali a připojili na ni své pečeti.

- **Mimořádný soukromý testament.**

Formy těchto testamentů se odvíjely od toho, zda byly náležitosti, které byly nutné k jejich pořízení, zpřísněny nebo naopak zjednodušeny.

Případem přísnější formy byl *testament slepcův*, kdy byla vyžadována přítomnost osmi svědků, z nichž jeden musel před zůstavitelem a ostatními svědky listinu přečíst.

Zjednodušených, tzv. *privilegovaných forem* testamentu bylo několik. „ Jejich úprava vycházela z toho, aby bylo možno testamentem pořídit v podmínkách, které byly mimořádné a při nichž splnění běžných náležitostí, vyžadovaných pro písemný testament, nebylo možné.“⁴⁶

- **Testament pořizovaný na venkově⁴⁷**, u kterého stačilo pět svědků. V případě, že některý ze svědků neuměl psát, mohl za něho testament podepsat spolusvědek, který musel být seznámen s obsahem listiny a po zůstavitelově smrti musel testament přísežně potvrdit.
- **Testament pořizovaný v době epidemie nakažlivých nemocí, též zvaný morový⁴⁸**. U něho nebylo nutné, aby byli současně přítomni všichni svědci.
- **Testament pořizovaný rodiči pouze ve prospěch přímých potomků⁴⁹**. Zde nebylo potřeba svědků, stačilo, aby listina byla sepsána vlastní

⁴⁶ KINCL, J., URFUS, V. *Římské právo*. Praha: Panorama, 1990. 469 s. ISBN 80-7038-134-5. Str. 346

⁴⁷ „Venkovská“ závěť – *testamentum ruri conditum*.

⁴⁸ *Testamentum tempore mentis conditum*, tuto závěť mohli svědci podepsat postupně, ne najednou.

⁴⁹ *Testamentum parentis inter liberos*.

rukou pořizovatele⁵⁰ s uvedením doby jejího sepsání a uvedením jmen potomků zůstavitele, včetně určení podílů.

- **Vojenský testament⁵¹** byl jediný skutečně neformální testament. Neplatily pro něj žádné formální náležitosti, i jeho obsah mohl být zcela libovolný.

Vedle testamentů soukromých bylo nutné rozeznávat ještě *testamenty veřejné*. Jejich forma souvisela s rozvojem úředních orgánů doby císařské. Zejména se jednalo o testamenty, které byly pořizovány zápisem do úředního protokolu, nebo mohly být zaslány císařské kanceláři se žádostí o jejich uložení.

K tomu, aby zůstavitel mohl pořídit testamentem, bylo třeba splnit některé zvláštní podmínky, které se týkaly jeho obsahu nebo osob, se kterými pořízení testamentu souviselo. Jde o *testamentární způsobilost*, která byla vyžadována jak od osob, které se účastnily zřízení testamentu, tak od osob, kterých se týkal jeho obsah.

Bylo tak možné rozlišovat dva druhy testamentární způsobilosti:

- **Aktivní testamentární způsobilost.**

Měly jí osoby, které měly plnou právní subjektivitu i způsobilost k právnímu jednání. Jednalo se o způsobilost pořídit závět, kterou musel mít zůstavitel od okamžiku pořízení závěti až do okamžiku své smrti, s přípuštěním určitých výjimek⁵², jinak byla závět neplatná.

Ženy, synové podřízení otcovské moci a státní otroci sice neměli plnou způsobilost k právnímu jednání, ale za určitých, přesně stanovených podmínek, závět pořídit mohli.

Naopak nedospělci (*impuberes*)⁵³, otroci, marnotratníci, němí, hluchí a kleštěnci (ti pouze po určitou dobu vývoje římského práva), patřili mezi osoby, které nesměly pořizovat závět vůbec.

⁵⁰ Tzv. holografní závět.

⁵¹ Tzv. *testamentum militis*.

⁵² Nevadilo např., postihla-li testatora po zřízení testamentu duševní choroba, byl-li prohlášen za marnotratníka (muž, který utrácel peníze zděděné po předcích) nebo pokud pozbyl schopnosti mluvit.

⁵³ *Impuberes* byli nedospělci starší než děti ve věku 7 – 14 (12 – pro ženy) let. Měli pouze omezenou způsobilost k právnímu jednání. Samostatně mohli podstupovat jednání nabývací, tj. např. přijmout dar, nemohli se však zavazovat, ani ze svého majetku něco zcizovat, uzavírat manželství a pořizovat poslední vůli.

- **Pasivní testamentární způsobilost.**

Byla to způsobilost být povolán k pozůstalosti ze závěti. K platnosti testamentu bylo zapotřebí, aby jí dědic měl od okamžiku jeho pořízení, až do okamžiku nabytí pozůstalosti.

Nastaly též případy, kdy ze závěti mohly nabývat osoby, které ovšem způsobilost k právnímu jednání neměly. Jednalo se o otroky zůstavitele, pokud byli v závěti zároveň propuštěni na svobodu⁵⁴, dále o otroky a osoby podřízené jinému otci rodiny, pokud nabývali pro svého pána nebo otce rodiny a o pohrobky⁵⁵.

Rovněž právnické osoby nemohly být v testamentu ustanoveny za dědice. Až v době císařské byla připuštěna výjimka ve prospěch římského státu, který tak mohl dědit.

Téma římského dědického práva je samozřejmě mnohem obsáhlejší, ale podrobnější zpracování by již bylo na úkor hlavního tématu. Danou látku jsem zpracovala tak, aby si každý mohl udělat představu o tom, jak se toto právo vyvíjelo a jak byl řešen převod právních vztahů pro případ smrti, kdy jedna nebo více osob nastupuje do právního postavení po zemřelém. Chtěla jsem upozornit především na to, že již v té době byla úprava dědického práva velice rozsáhlá a podrobná.

2.3.2 Dědické právo v českých zemích ve středověku⁵⁶

V současnosti se právo člení na právní odvětví podle oblastí, která je jím upravena. Ovšem středověké právo takové členění, až na malé výjimky (horní⁵⁷, viničné⁵⁸ právo), neznalo. Základem středověkého práva byly tři velké systémy, které

⁵⁴ Jednalo se o tzv. *manumissio testamento*, kdy vlastník otroka dával ve své poslední vůli otrokovi svobodu.

⁵⁵ Pohrobek je označení pro dítě narozené pro smrti otce. V římském právu se jednalo také o dítě narozené za otcova života, ale až po zřízení závěti. Až císař Justinian uzákonil stav, kdy prohlášení pohrobka za dědice bylo vždy platné, pokud byl v době prohlášení alespoň plodem.

⁵⁶ Za počátek středověku se nejčastěji stanovuje konec Západořímské říše roku 476, ovšem v pramenech je možné se setkat i s jinými daty, jako např. rok 529, kdy byly zavřeny filozofické školy v Athénách, nebo rok 568, kdy je datován příchod Slovanů do Panonské nížiny (rozlehlá pánev ve střední Evropě). Vymezení konce středověku v českých zemích je také velmi nejasné. Opět je spojován s několika přelomovými událostmi, jimiž jsou nástupy nové panovnické dynastie. Jsou to roky 1457 (nástup Jiřího z Poděbrad), 1471 (nástup rodu Jagellonců) a rok 1526 (nástup rodu Habsburků).

⁵⁷ Právo horní upravovalo využívání nerostného bohatství, především stříbra.

⁵⁸ Viničné právo upravovalo pěstování vinné révy, práci na vinicích a vinařských sdruženích. Základem byla nařízení Karla IV.

fungovaly na území každého státu vedle sebe a platily pro různé skupiny obyvatelstva. Bylo to právo zemské⁵⁹, městské⁶⁰ a církevní⁶¹.

Zemské právo bylo jakýmsi předchůdcem práva ústavního, jelikož upravovalo i státoprávní otázky. Zároveň však upravovalo i otázky práva trestního, majetkového, dědického, tedy obecně hmotně právní záležitosti ze všech dnešních právních odvětví a také předpisy procesně právní. V první řadě se tedy týkalo právního postavení šlechty, odtud také název právo šlechtické, dále pak svobodníků a veškerých věcí týkajících se svobodných. Původně nebylo nikde kodifikováno, bylo právem zvykovým, které vycházelo z dávné praxe. Ke kodifikaci zemského práva v českých zemích došlo až Vladislavským zřízením zemským⁶² roku 1500. Dědické právo v něm není sjednoceno na jedno místo a je roztrženo do různých kapitol.

„Instituce dědického práva v době předhusitské se v našem zemském právu nerozvinula. Základním důvodem byla existence odúmrtního práva panovníka, který si vyhrazoval nejen právo ke statkům, jejichž držitel zemřel bez potomků, ale i v případech, kdy sice potomky měl, avšak jejich dědický nárok nebyl uznán. Původně tak byly vyloučeny z dědictví dcery zůstavitele vůbec, a do Statut Konrádových⁶³ v případě, že zůstavitel zanechal syny. Manželka neměla rovněž původně dědické právo k majetku manžela a její nárok byl zajišťován institucí vdovského věna.“⁶⁴ Postavení žen se s postupem doby měnilo k lepšímu, avšak stejného postavení jako muži nedosáhly. Hlavní záměrem omezování žen při dědění nemovitostí bylo nedrobit majetek rodiny, jelikož ten by se tak, v případě ženina sňatku, dostal do rukou jejího manžela.

Každý majetkový převod šlechtických nemovitostí, tedy i testament vyžadoval souhlas panovníka (tzv. mocný list).

⁵⁹ Zemské právo bylo právem nejstarším. Šlo o právo šlechtické, jenž upravovalo základní ústavně právní vztahy.

⁶⁰ Městské právo vymezovalo vztahy středověkých měst k panovníkovi. Každé město získávalo privilegia, která mu byla udělena jeho zakladatelem a vývoj tohoto práva byl tak v jednotlivých městech rozdílný.

⁶¹ Církevní právo upravovalo především právní postavení příslušníků, popř. poddaných církve a jejích institucí. Dále zasahovalo i do záležitostí ostatních skupin obyvatelstva, zejména pak v otázkách víry a ve věcech týkajících se manželství.

⁶² Vladislavské zřízení zemské, oficiálně Zemská zřízení království českého, byla první kodifikace českého zemského práva.

⁶³ Statuta Konrádova jsou nejstarší známý český zákoník, který byl vydán knížetem Konrádem II. Otou roku 1189. Mimo jiné v něm bylo připuštěno dědické právo žen.

⁶⁴ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: LINDE Praha, a.s., 1999. 572 s. ISBN 80-7201-167-7. Str. 118

Pokud rody a rodiny tvořily v majetkové oblasti rodinné nedíly⁶⁵, dědění, zejména nemovitých věcí, konkrétně stanoveným dědicem nepřicházelo v úvahu. Uvnitř nedílu se tedy v případě úmrtí členů nedědilo, podíl zbylých účastníků se zvětšil nebo naopak, při narození dalších členů, zmenšil. Z toho důvodu nemohl král, až do vymření posledního člena nedílu, uplatnit své odúmrtní právo.

„Postupné uvolňování nedílových svazků vytvářelo podmínky pro změnu. Při nedostatku nedílníků se začalo přihlížet i k odděleným příbuzným podle určitých stupňů příbuzenství. Dědění podle testamentu, česky kšaft, v souvislosti s předchozí situací se u nás neuplatňovalo. Teprve postupem vlivem práva kanonického⁶⁶ se začala uplatňovat tato forma dědění. Význam v právu dědickém měl rozdíl mezi věcmi movitými a nemovitými, právní pravidla se více méně soustředila na úpravu dědění nemovitostí. Přitom ovšem byl rozdíl, zda šlo o svobodné statky, lenní majetek, pozemky poddaných, nebo šlechtický majetek rodový, podléhající fideikomisu. Z toho plyne, že římský pojem univerzální sukcese nebyl akceptován. Dědicem byl totiž i ten, na něhož přešly z pozůstalosti jen některé věci.“⁶⁷

Zcela jinak tomu bylo u práva městského, kde se pod silným vlivem římského práva upevnila přesná pravidla dědění. Upravena byla forma závěti, okolnosti vylučující dědění, intestátní posloupnost a další. Závěť mohla mít formu ústní i písemnou. V případě ústní závěti městské právo vyžadovalo svědectví důvěryhodných osob. „Kšaftovat nemohli duševně choří, nedospělí (muži do 18, dívky do 15 let, vyjma dívek provdaných, které nabyly dospělost provdáním), děti dospělé, avšak v moci otce, poddaní jen se souhlasem vrchnosti. Němí a hluchí mohli testovat jen tehdy, pokud uměli psát.“⁶⁸

V případě, že zůstavitel zemřel, aniž zanechal závěť, znalo městské právo posloupnost intestátní.

V českém právu se stupně příbuzenství počítaly podle systému parentelního⁶⁹, čili lineárního. První parentelu pak tvořili ti, kteří pocházeli od nejbližšího společného předka, což znamená jeho děti s dalšími potomky, tedy vnuky. Druhou parentelu tvořily rodiče a jejich potomci a třetí prarodiče se svými potomky. V první řadě se tedy blízkost

⁶⁵ Nedíl je majetkové společenství, jehož účastníci jsou mezi sebou navzájem příbuzní. Jde o spoluvlastnictví s ideálními, blíže neurčenými podíly.

⁶⁶ Kanonické právo je právo katolických, pravoslavných a anglikánských církví.

⁶⁷ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, a.s., 2007. 228 s. ISBN 978-80-251-1659-3. Str. 12

⁶⁸ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: LINDE Praha, a.s., 1999. 572 s. ISBN 80-7201-167-7. Str. 119

⁶⁹ Parentelní systém představuje příbuzenství ve vztahu potomek předek. Parentela, odvozená z latinského „*parens*“ neboli rodič, představuje souhrn osob odvozujících svůj příbuzenský vztah od společného předka. Je však chápán v právním, nikoliv biologickém smyslu.

příbuzenství počítala podle parentel a např. vnuk z parentely první byl tak bližším příbuzným, než bratr, nebo bratranec. V případě určování bližšího příbuzenství uvnitř parentely se pak počítalo na stupně (kolena) směrem ke společnému předkovi. Městské právo intestátní posloupnosti se tak řídilo těmito pravidly: descendentů mají přednost před ascendenty, nebylo-li jich, pak nastupují příbuzní v linii vedlejší (sourozenci, bratřenci, ..., pouze do 10. kolena). Synové a dcery dědí stejným dílem, vnuci tolik, kolik by připadlo na jejich otce či matku.

„Tyto zásady pak ovládaly městské právo i v následujících staletích, prakticky až do přijetí Všeobecného občanského zákoníku rakouského v r. 1811.“⁷⁰

⁷⁰ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: LINDE Praha, a.s., 1999. 572 s. ISBN 80-7201-167-7. Str. 119

3 Předpoklady nabytí dědictví

V této kapitole se budu zabývat předpoklady, které musí být splněny, aby mohlo dojít k realizaci dědického práva. Jsou jimi: *smrt zůstavitele, existence dědictví, právní důvod dědění, způsobilost dědice nabýt dědictví, projev vůle, či právně relevantní chování povolaného dědice, týkající se přijetí dědictví, případně i jeho vypořádání.*

3.1 Smrt zůstavitele

Logicky je základním předpokladem pro to, aby mohlo být dědické právo realizováno smrt člověka.

Podle § 7 odst. 2 OZ zaniká smrtí fyzické osoby její způsobilost mít práva a povinnosti, tudíž její právní subjektivita, což má za následek vznik, změnu nebo zánik právních vztahů týkajících se osoby zemřelého. Osud práv a povinností fyzické osoby je po její smrti rozdílný, některá zanikají, jiná přetrvávají biologickou existenci svého nositele a přecházejí na další subjekty jako na právní nástupce zemřelého.

„Smrt je z lékařského hlediska stav, kdy u člověka dochází k nezvratným změnám v mozku, při nichž nastane selhání funkce a zánik center řídicích krevní oběh a dýchání. Zánik jedince, u něhož vymizí známky života a jeho funkce.“⁷¹ V dřívějších dobách byla smrt lékaři diagnostikována po zástavě dechu a srdce, avšak historie nesčetnými případy ukázala, že taková diagnóza může být často mylná, proto bývá nyní člověk považován za mrtvého až po tzv. smrti mozku, což je okamžik, kdy mozek vykazuje takové poškození, které vylučuje oživení.

Tato závažná skutečnost musí být předepsaným způsobem prokázána. Děje se tak úředním zjištěním smrti, tj. prohlídkou mrtvého a vydáním úmrtního listu. Prohlídku mrtvého provádí lékař, poté vystaví úmrtní list, v němž konstatuje smrt a uvede pravděpodobnou příčinu úmrtí, včetně doby, kdy nastala. „Údaj o době úmrtí nabývá na významu v případě úmrtí více osob při jedné události, jsou-li mezi nimi ty, které by mohly být po sobě povolány za dědice. Nelze-li však určit, kdo z více osob zemřel dříve a kdo později, má se za to, že takové osoby zemřely současně. V takovém případě jedna po druhé nemohla nabýt dědictví.“⁷²

⁷¹ Maxdorf. Lexikon – pojem/smrt. Lekarske.Slovníky.cz [online]. © 2008 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://lekarske.slovníky.cz/lexikon-pojem/smrt>

⁷² MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo*. Praha: LINDE Praha, a.s., 2007, 351 s. ISBN 978-80-7201-674-7. Str. 14

Občanský zákoník ve svém ustanovení § 7 odst. 2 pamatuje i na situaci, kdy není možné smrt osoby prokázat výše uvedeným předepsaným způsobem. V takovém případě prohlásí soud fyzickou osobu za mrtvou. Občanský zákoník pak rozlišuje dva případy, kdy tak soud může na základě soudního řízení učinit.

V případě, že je smrt zjištěna jinými důkazními prostředky, než ohledáním a vydáním úmrtního listu, prohlásí soud svým rozhodnutím takovou osobu za mrtvou bez dalšího a zároveň určí den její smrti. Jde např. o situaci, kdy se někdo stane nezvěstným v souvislosti se zvláště nebezpečnou událostí jakou je třeba zemětřesení, povodně, letecké neštěstí a podobně. Jeho smrt je vysoce pravděpodobná, v podstatě jde o důkaz smrti, avšak prokázat jí lze pouze jiným, než obvyklým způsobem. Tím mohou být např. výpovědi svědků o tom, že se daná osoba v době nebezpečné události zdržovala v jejím místě. „Soud tak v tomto případě nevyjadřuje pouhou domněnku o smrti nezvěstné osoby, ale na základě provedených důkazů vysloví, že určitá osoba zemřela při konkrétní události a určí, kdy se tak stalo. Tímto dnem, za předpokladu, že rozhodnutí soudu nabude právní moci, zaniká způsobilost takové osoby mít práva a povinnost (právní subjektivita) a na jeho místo do práv a povinností nezanikajících smrtí vstoupí další subjekty na základě dědické posloupnosti nebo na základě zvláštní právní úpravy.“⁷³ Jde o tzv. důkaz smrti, kdy soud autoritativně určuje, že určitá osoba zemřela. Takovéto pravomocné rozhodnutí soudu má stejné účinky jako úmrtní list.

Ve druhém případě jde o situaci, kdy je pravděpodobné, že fyzická osoba, se zřetelem k okolnostem případu, již nežije. Základním pojmem je v této situaci nezvěstnost⁷⁴. Ten je třeba odlišit od pojmu neznámého pobytu⁷⁵ podle § 29 OZ. Občanský zákoník řízení o prohlášení za mrtvého neváže na uplynutí určitých minimálních lhůt, tudíž k tomu, aby bylo toto řízení zahájeno, není nutné, aby uplynula určitá lhůta. V případě, že soud uzná, že jsou podle údajů návrhu podmínky pro prohlášení nezvěstného za mrtvého, ustanoví nezvěstnému opatrovníka. Ten má za úkol hájit zájmy nezvěstné osoby. Soud vyhláškou nebo jiným vhodným způsobem vyzve nezvěstného, aby se do jednoho roku přihlásil a každého, kdo o něm ví, aby o něm

⁷³ MIKEŠ, Jiří. *Dědictví a právo (právní poradce pro každého)*. Praha: INFORMATORIUM, 1993, 166 s. ISBN 80-85427-10-9. Str. 32

⁷⁴ Nezvěstná osoba je fyzická osoba, která je po přiměřeně dlouhou dobu nepřítomná, a nejsou o ní žádné zprávy. Není tedy dostatečným důvodem nezvěstnosti to, že není známo něčí bydliště (adresa), ani to, že popř. není vůbec známo, ve které zemi žije. Je třeba, aby déle trvající neznámost pobytu byla spojena i s nedostatkem zpráv o tom, že je dotyčná osoba naživu. Jelikož není přiměřená doba nepřítomnosti zákonem stanovena, určuje ji soud podle okolností každého jednotlivého případu.

⁷⁵ Neznámý pobyt znamená, že pobyt osoby není znám a k ochraně jejích zájmů jí soud ustanoví opatrovníka. Soud v tomto případě nestanoví opatrovníka automaticky, ale jen tehdy, kdy je to v souvislosti s konkrétním případem nutné k ochraně zájmů osoby, která má být zastoupena nebo vyžaduje-li to veřejný zájem.

podal v téže lhůtě zprávu soudu nebo opatrovníku, popřípadě zástupci nezvěstného, uvedenému ve vyhlášce.⁷⁶ Zároveň s tím provede soud všechna potřebná šetření o nezvěstném. Po uplynutí lhůty určené ve vyhlášce vydá soud rozsudek o prohlášení za mrtvého, kde uvede den, který platí za den smrti nezvěstného, nebo den, který nezvěstný nepřežil.

V případě, že soud zjistí, že osoba, která byla prohlášena za mrtvou, žije nebo žila v den, od kterého ještě neuplynula doba přiměřená k prohlášení za mrtvého, zruší své rozhodnutí o prohlášení za mrtvého. Zánik způsobilosti k právům a povinnostem prohlášením za mrtvého totiž nastane výlučně tehdy, jestliže osoba, jež byla prohlášena za mrtvou, skutečně zemřela. Soud tak podle § 199 odst. 1 OSŘ zruší své rozhodnutí o prohlášení za mrtvého a práva a povinnosti osoby prohlášené za mrtvou se obnoví *ex tunc*⁷⁷. Výjimka platí podle zákona č. 94/1963 Sb., ustanovení § 22 odst. 2, zákon o rodině. Manželství osoby prohlášené za mrtvou se neobnoví, pokud manžel toho, kdo byl prohlášen za mrtvého, uzavřel manželství nové. To platí i tehdy, kdy toto další manželství již zaniklo. Osoba, jež byla mylně prohlášena za mrtvou, se bude moci svého majetku domáhat žalobou na vydání věci podle § 126 OZ⁷⁸ nikoli žalobou na vydání dědictví podle § 485 OZ⁷⁹. „Nabyt-li však někdo v dobré víře něco od nepravého „dědice“, jemuž bylo nabytí dědictví potvrzeno, nebude patrně muset to, co takto získal, vydat, protože je podle § 486⁸⁰ chráněn tak, jako by to nabyt od pravého dědice. V daném případě by sice o žádné dědění nešlo, nicméně § 486 ustanovuje o nabytí věci od nevlastníka a nepravý dědic je ten, jemuž nesvědčí dědický titul. Osoba omylem prohlášená za mrtvou by se musela co do těchto věcí vypořádat s nepravým dědicem z titulu bezdůvodného obohacení⁸¹. U pohledávek by bylo nutné hodnověrným způsobem vyrozumět dlužníka, že nedošlo dědění ke změně v osobě věřitele. Pokud

⁷⁶ Ustanovení § 196 odst.1 občanského soudního řádu.

⁷⁷ *Ex tunc* – zpětně, tj. tak, jako by k prohlášení za mrtvého nebylo vůbec došlo. Tato osoba samozřejmě mohla nabývat práv a povinností i v mezidobí.

⁷⁸ Tzv. reivindikační žaloba, je žaloba na vydání věci. Ustanovení § 126 odst. 1 výslovně stanoví, že se vlastník může domáhat vydání věci na tom, kdo ji neoprávněně zadržuje. Vlastník se však může domáhat i toho, aby ten, kdo ho v jeho vlastnickém právu jinak ruší, v tom ustal a odstranil tak závadný stav tím způsobený.

⁷⁹ Podle § 485 OZ je ten, komu svědčí subjektivní dědické právo z hlediska hmotného práva oprávněným dědicem, i když výsledek dědického řízení tomu z nějakého důvodu neodpovídá. Oprávněný dědic může proto požadovat na tom, kdo byl podle výsledku dědického řízení nesprávně považován za dědice, vydání dědictví, případně odpovídajícího podílu z dědictví.

⁸⁰ § 486 OZ říká, že ten, kdo v dobré víře něco nabyt od nepravého dědice, jemuž bylo dědictví potvrzeno, je chráněn tak, jako by to nabyt od oprávněného dědice.

⁸¹ Bezdůvodné obohacení je soukromoprávní institut, jenž upravuje mimosmluvní závazkové vztahy, které vznikají, když se někdo neoprávněně obohatí na úkor druhého. V českém právu je upraveno v hlavě třetí šesté části občanského zákoníku.

by už pohledávka zanikla, opět by se musela osoba omylem prohlášená za mrtvou domáhat bezdůvodného obohacení na tom, kdo její pohledávku „zdedil“.⁸²

Dále je v občanském soudním řádu, konkrétně v § 199 odst. 2, upravena situace, která nastane, zjistí-li soud dodatečně, že ten, který byl prohlášen za mrtvého, zemřel jiného dne nebo se toho dne nemohl dožít, anebo jej přežil. V takové případě soud, na návrh účastníka, takový den opraví. Označení dne smrti v rozhodnutí o prohlášení za mrtvého má totiž rozhodující význam pro okruh zákonných dědiců, který se časem mění.

Právnícká osoba nemůže být zůstavitelem, právní nástupnictví u ní není možné. To je možné pouze po osobách fyzických v případě jejich smrti. U právnícké osoby totiž biologický zánik nepřipadá v úvahu a osud jejího majetku a dluhů tak podléhá jinému právnímu řešení, při kterém nejsou předurčeny nástupnické právní subjekty.

Smrt fyzické osoby je tak bezpodmínečným předpokladem pro přechod majetku na oprávněné subjekty – dědice.

V současném právním řádu je úprava otázky smrti fyzické osoby zcela vyhovující a řeší uspokojivě všechny myslitelné situace spojené se zánikem jedince.

⁸² ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek § 1 – 487*. Praha: Linde Praha, a. s., 2008, 1391 s. ISBN 978-80-7201-687-7. Str. 80

3.2 Existence dědictví

Vedle smrti fyzické osoby je dalším předpokladem realizace dědického práva existence práv, zejména práv majetkových, která mají na dědice přejít. Celou podstatou dědění je vstup dědice do právního postavení svého předchůdce. Nebylo by možné hovořit o dědictví, respektive právním nástupnictví, bez existence majetku, je tedy třeba, aby v okamžiku smrti zůstavitele nějaký majetek existoval. V případě, že není žádného majetku, není co dědit. Majetkem se pro tyto účely rozumí pouze aktiva. Není možné, aby odpovědnost za zůstavitelovy dluhy zatěžovala někoho, kdo po něm nic nenabyl. Toto tvrzení potvrzuje právní věta judikátu, jenž zní: „Právními nástupci zůstavitele se mohou stát pouze osoby, které po něm dědily. Jestliže zůstavitel nezanechal majetek nebo zanechal-li majetek jen nepatrné hodnoty, nemá právního nástupce, který by vstupoval do jeho práv a povinností.“⁸³

Při dědění jde především o přechod majetku, tedy aktiv, v situaci, kdy by ho nebylo, nelze hovořit o dědění. Avšak v případě, že zůstavitel zanechá aktiva, tak s nimi zatěžují dědice i pasiva bez ohledu na to, zda se jejich vznik váže k jednotlivým položkám aktiv či nikoli. Majetek, jako předmět dědění má povahu celku a lze mu tak přisoudit povahu věci hromadné⁸⁴. Jen tohoto celku se může týkat přijetí či odmítnutí dědictví, vydědění, vyloučení z dědění pro dědickou nezpůsobilost apod.

„Zůstavitelovy dluhy sledují osud zanechaného majetku, neboť to byl právě majetek, který za života zůstavitele zjednával věřitelům určitou jistotu uspokojení jejich pohledávek za zůstavitelem. Jejich zájmy výměnou dlužnických subjektů nemohou být ohroženy. V některých případech by dokonce mohly být i posíleny. Jistotu pro uspokojení zůstavitelových věřitelů nezjednává totiž jen majetek přecházející na dědice, jak to odpovídá principu univerzální sukcese, ale i případný majetek dědice, který děděním splyne s majetkem zanechaným zůstavitelem.“⁸⁵

⁸³ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové z 15. 1. 2002, vedený pod spisovou značkou 26 Co 131/2001.

⁸⁴ Věc hromadnou (*universita zrum*) definuje především právní teorie, např. Učebnice občanského práva hmotného, díl I., vydaná nakladatelstvím ASPI Publishing, s. r. o., v roce 2002, str. 227, a to jako soubor věcí, které tvoří jediný předmět právních vztahů, neboť je s nimi nakládáno jako s jedním celkem a to podle okolností hospodářsky nedílným nebo dělitelným.

⁸⁵ MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo*. Praha: LINDE Praha, a.s., 2007, 351 s. ISBN 978-80-7201-674-7. Str. 16

Dle dnešní koncepce přechodu dluhů má dědic povinnost hradit zůstavitelovy dluhy pouze do výše nabytého dědictví. Avšak s novým občanským zákoníkem⁸⁶, který chystá mnohé změny v oblasti soukromého práva, přijde i změna v oblasti přechodu dluhů. „Návrh nové úpravy dědického práva se kloní ke koncepci, která je obvyklá nejen v tradičních právních řádech, ale i v právních řádech, které mají podobné historické pozadí svého vzniku (např. Polsko). Předkládaná úprava posiluje pozici věřitelů tím, že primárně dochází k přechodu povinnosti k úhradě dluhů v plném rozsahu. Dědic musí uhradit zůstavitelovy dluhy i nad rozsah nabytého vlastnictví, případně ze svého výlučného majetku. Jistě není v určitých případech vhodné, aby dědic byl povinen k úhradě dluhů nad rozsah nabytého majetku. Je mu proto zákonem poskytnuta ochrana, spočívající v možnosti ohraničení rozsahu povinnosti k úhradě zůstavitelových dluhů. Dědic může požádat o vyhotovení soupisu pozůstalosti, který zpravidla vyhotoví notář. V jednoduchých případech může být soupis pozůstalosti nahrazen společným prohlášením dědiců o majetku.“⁸⁷

V současnosti tkví největší problém v tom, že předmětem pozůstalosti je pouze to, co musí dědicové nezbytně přihlásit, tj. nemovitosti, vklady na účtech apod. Věci movité, jako jsou např. obrazy, starožitnosti, sbírkové předměty atd., dědicové většinou nepřiznají a v důsledku toho pak dochází ke zkrácení práv věřitelů, protože za toto jednání nehrozí dědicům prakticky žádná sankce. Pokud by se totiž věřiteli podařilo prokázat, že dědic do pozůstalosti nezahrnul vše, co do ní patří, dojde k rozšíření pozůstalosti o tyto věci a povinnost k úhradě dluhů se rozšíří o jejich hodnotu. Naopak podle nového občanského zákoníku bude dědic povinen k úhradě dluhů do výše nabytého dědictví, avšak pouze v případě, že si vyhradil soupis pozůstalosti. Až potud se může zdát, že se oproti současnému stavu nic nezmění, ale není tomu tak. „Jestliže dědic vědomě neuvede do soupisu pozůstalosti některé předměty a věřiteli se podaří jejich existenci prokázat, přestane pro dědice platit ochrana, kterou mu poskytoval soupis pozůstalosti a bude povinen uhradit dluhy zůstavitele v plné výši.“⁸⁸

Toto nové pojetí odpovědnosti dědiců za dluhy, rozlišující rozsah jejich odpovědnosti podle toho, zda uplatnili výhradu soupisu, představuje naprosto zásadní

⁸⁶ Ministerstvo spravedlnosti ČR provedlo rozsáhlou rekonstrukcí soukromého práva, v jejímž rámci vznikl mimo jiné nový občanský zákoník, vydaný pod č. 89/2012, jenž nabude účinnosti 1. ledna 2014.

⁸⁷ Ministerstvo spravedlnosti. Dedicke – pravo/konkretni – zmeny/prechod – dluhu. [Obcanskyzakonik.justice.cz](http://obcanskyzakonik.justice.cz) [online] © Ministerstvo spravedlnosti [cit. 2012 – 12 – 4]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/dedicke-pravo/konkretni-zmeny/prechod-dluhu.html>.

⁸⁸ Ministerstvo spravedlnosti. Dedicke – pravo/konkretni – zmeny/prechod – dluhu. [Obcanskyzakonik.justice.cz](http://obcanskyzakonik.justice.cz) [online] © Ministerstvo spravedlnosti [cit. 2012 – 12 – 4]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/dedicke-pravo/konkretni-zmeny/prechod-dluhu.html>.

změnu oproti současnému stavu. Nová koncepce totiž upřednostňuje ochranu věřitelů před ochranou dědiců.

Předmětem dědění jsou věci ve vlastnictví zůstavitele, a to jak individuálním tak i podílovém, případně ty ve společném jmění manželů, pokud se vypořádáním stanou předmětem dědění.

Pokud se však jedná o závazkověprávní vztahy, je situace složitější, než jak je tomu u věcí ve vlastnictví zůstavitele. Závazkověprávní vztahy totiž zakládají právo či povinnost pouze mezi osobami, které do tohoto vztahu vstoupily a tato práva a povinnosti mohou být svým obsahem natolik spjata s osobou svého nositele, že s ním sdílí i jeho osud a jeho smrtí zanikají⁸⁹. Jedná se například o právo na výživné, protože má sloužit pouze k uspokojování osobních potřeb věřitele. To však neplatí v případě nedoplatků na výživném splatných do dne smrti oprávněného.

Další skupinu představují majetková práva, která smrtí oprávněného nezanikají, ale přecházejí na jiné osoby na základě právní úpravy v jednotlivých zákonech jinak než podle dědického práva. Jde většinou o práva a povinnosti, jež slouží k uspokojování potřeb oprávněného a zároveň i členů jeho domácnosti. Jako příklad lze uvést nájem bytu. Pokud je zůstavitel nájemcem bytu, tak tento byt není součástí pozůstalosti. V případě, že nájemce zemře a nejde-li o byt ve společném nájmu manželů, pak se stávají nájemci zůstavitelovi děti, partner, rodiče, sourozenci, zeť a snacha, kteří se zůstavitelem žili společně v den jeho smrti ve společné domácnosti a nemají vlastní byt. Nájemci se stávají také ti, kteří pečovali o společnou domácnost zůstavitele nebo na něho byli odkázáni výživou, jestliže s ním žili ve společné domácnosti alespoň po dobu tří let před jeho smrtí a nemají vlastní byt.

V případě, že zůstavitel nezanechá žádný majetek, soud řízení, dle § 175h odst. 1 občanského soudního řádu, zastaví a žádné další dědické řízení se nekoná.

Dědické řízení se nemusí konat ani tehdy, zanechal-li zůstavitel majetek nepatrné hodnoty⁹⁰. Soud může, dle § 175h odst. 2 občanského soudního řádu, majetek nepatrné hodnoty vydat tomu, kdo se postaral o pohřeb a dědické řízení zastavit, to je však možné pouze se souhlasem vypravitele pohřbu, nelze mu totiž majetek nepatrné hodnoty vnutit.

⁸⁹ Podle ustanovení § 579 odst. 2 OZ smrtí věřitele právo zanikne, bylo-li plnění omezeno jen na jeho osobu.

⁹⁰ V obecné praxi je za majetek „nepatrné hodnoty“ považován majetek v ceně zhruba 10 000 Kč. Není však vyloučeno, aby vzhledem k okolnostem konkrétního případu (např. příznivé majetkové poměry dědiců) byla tato hranice přiměřeně překročena.

Jak z výše uvedeného vyplývá, není předmětem dědění pouze majetek v úzkém slova smyslu, ale také práva a povinnosti, které jsou obsahem majetkoprávních vztahů, ve kterých vystupoval zůstavitel. „Nemusí přitom jít jen o závazky zcela dovršené, ale také o závazky podmíněné, např. vázané na odkládací podmínku, nebo i o závazky budoucí, např. ze smlouvy o budoucí smlouvě podle ustanovení § 50a OZ. Sem patří i vázanost návrhem na uzavření smlouvy odpovídajícím požadavkům v ustanovení § 43 odst. 1 OZ.“⁹¹

⁹¹ MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo*. Praha: LINDE Praha, a.s., 2007, 351 s. ISBN 978-80-7201-674-7. Str. 21, 22

3.3 Právní důvod dědění

Dalším, opět neodmyslitelným předpokladem dědického nástupnictví je některý z důvodů dědění svědčící určité osobě. Současná právní úprava uznává pouze dva právní důvody dědění, a to *závěť* a *zákon*.

Platná právní úprava nepřipouští určení dědice dědickou smlouvou, jako tomu bylo u právní úpravy platné před 1. 1. 1951. Podle Obecného zákoníku občanského z roku 1811⁹² mohla být dědická smlouva uzavřena pouze mezi manželi a vyžadovala formu notářského spisu (zápisu). Jejím obsahem byl slib jedné strany, že se druhé straně má v případě smrti slibujícího dostat všechnen zanechaný majetek nebo jeho část a zároveň přijetí tohoto slibu druhou stranou. Dědění na základě dědické smlouvy mělo přednost před děděním ze závěti i před děděním ze zákona.

Dle právní úpravy podle nového občanského zákoníku dochází ke znovuzavedení tohoto tradičního dědického titulu. Zůstavitel tak bude nově moci vyjádřit poslední vůli nejen v závěti, ale i formou dědické smlouvy. Bude tak např. možné, aby se zůstavitel již za svého života dohodl se svými dětmi, popř. nejbližšími příbuznými, jak si mezi sebou po jeho smrti rozdělí pozůstalý majetek, čímž lze předejít jejich vzájemným sporům v dědickém řízení. I dle nového občanského zákoníku bude mít smlouva přednost před závětí i zákonem. Bude možno ji uzavřít pouze formou veřejné listiny⁹³ a bude limitována co do rozsahu, jelikož se bude moci týkat maximálně $\frac{3}{4}$ pozůstalosti. Pokud by tak chtěl zůstavitel pořídit i o zbylé $\frac{1}{4}$ svého majetku, a to i kdyby ji chtěl odkázat téže osobě, se kterou již uzavřel dědickou smlouvu, může o ní pořídit již pouze závěti.

Základní rozdíl mezi závětí a dědickou smlouvou spočívá v tom, že závěť je jednostranným právním jednáním zůstavitele, kdežto dědická smlouva je právním jednáním dvoustranným a je tak pro obě strany závazná. Není tedy možné ji jednostranně zrušit, což dává předpokládaným dědicům větší jistotu, že se jednou skutečně stanou vlastníky. Dědická smlouva umožňuje zůstaviteli ještě za jeho života

⁹² Ustanovení týkající se dědického práva jsou v Obecném zákoníku občanském upravena zejména v § 532 - § 824.

⁹³ Český právní řád nám obecnou definici veřejné listiny, jež by se dala použít v rámci celého právního řádu, neposkytuje. Podle § 134 občanského soudního řádu se za veřejné listiny považují listiny vydané soudy České republiky nebo jinými státními orgány v mezích jejich pravomoci, jakož i listiny, které jsou zvláštními právními předpisy prohlášeny za veřejné. Ve všech případech listina potvrzuje, že jde o nařízení nebo prohlášení orgánu, který listinu vydal, a není-li prokázán opak, i pravdivost toho co je v ní osvědčeno nebo potvrzeno.

s majetkem, který se stane po jeho smrti pozůstalostí, nakládat dle vlastního uvážení, ovšem s určitým omezením⁹⁴.

Tento nově zavedený institut tak posílí nejen jistotu potenciálních dědiců, že budou dědit, ale také zásadu volnosti zůstavitele⁹⁵.

Podle ustanovení § 461 odst. 1 OZ se dědí ze zákona, ze závěti nebo z obou těchto titulů.

„Určení dědice závěti je věcí svobodné úvahy a projevu vůle zůstavitele. Seskupení dědiců při tzv. intestátní posloupnosti vychází z bližšího či vzdálenějšího příbuzenského nebo obdobného poměru označené osoby k zůstaviteli.“⁹⁶

Pokud zůstavitel pořídil platnou závěť, pak má dědění ze závěti vždy přednost před děděním ze zákona. Nebylo tomu však vždy. Ještě v nedávné minulosti byl naopak větší význam přikládán dědické posloupnosti ze zákona, což bylo odůvodňováno tím, že je takové uspořádání dědických poměrů spravedlivější a že lépe odpovídá požadavku soudržnosti rodiny a posilování příbuzenských svazků mezi blízkými osobami. Hlavním argumentem pro obhájení tohoto názoru bylo systematické umístění ustanovení o dědění ze zákona před ustanovení o dědění ze závěti, dále to, že mezi dědici ze závěti je vyloučeno přirůstání dědických podílů (*akrescence*)⁹⁷ a také to, že závěť, která nerespektuje ochranu některých zákonných dědiců (tzv. neopomenutelných dědiců) je neplatná. Tyto názory byly z hlediska současného pohledu překonány. I v době, kdy byl tento názor zastáván, nebyl zcela přesvědčivý a to zejména vzhledem k výslovnému ustanovení § 461 odst. 2 OZ, ze kterého jasně vyplývá, že pokud je zde platná závěť, nabývají dědictví dědici ze závěti, a teprve v případě, že ze závěti dědic dědictví nenabude, nastupují místo něho dědici ze zákona. Ve skutečnosti je tomu tedy tak, že

⁹⁴ Toto omezení vyplývá ze zákona č. 89/2012 občanský zákoník. Ustanovení § 1588 odst. 1 říká: Dědická smlouva zůstaviteli nebrání, aby se svým majetkem nakládal za svého života podle libosti. Není-li ujednáno něco jiného, nemůže strana povoláná za dědice převést své právo na jinou osobu. Ustanovení § 1588 odst. 2 pak říká: Pořídí-li však zůstavitel pro případ smrti nebo uzavře-li darovací smlouvu tak, že to s dědickou smlouvou není slučitelné, může se smluvní dědic dovolat neúčinnosti těchto právních jednání.

⁹⁵ Podle zásady osobní autonomie nebo-li testovací volnosti může zůstavitel pro případ smrti naložit se svým majetkem zcela libovolně.

⁹⁶ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné III*. Praha: Wolters Kluver ČR, a. s., 2009. 308 s. ISBN 978-80-7357-465-9. Str. 267

⁹⁷ Akrescence nebo-li přirůstání dědických podílů. Zákon u závětních dědiců akrescenci nepřipouští (§ 461 odst. 2 OZ). Podle tohoto ustanovení v případě, že závětní dědic nenabude dědictví (např. z toho důvodu, že se nedožil smrti zůstavitele nebo z důvodu odmítnutí dědictví), nepřirůstá jeho podíl k podílům ostatních závětních dědiců, ale nastupuje ohledně něj dědění ze zákona. Tímto tak uvolněný dědický podíl nabývají dědici ze zákona, a to všichni dědici příslušné skupiny dědiců ze zákona podle svých zákonných dědických podílů.

pro dědické nástupnictví je určující především zůstavitelova vůle, popř. listina o vydědění. Tyto projevy mají totiž povahu přípustného zásahu do uspořádání dědické posloupnosti, která by jinak nastala podle zákona. Zákonná dědická posloupnost se tak uplatní pouze podpůrně a to v případě, že zůstavitel závěť nezřídil, závěť je neplatná anebo kdyby jí nebyl vyčerpán všechny zanechaný majetek, popřípadě též v situaci, kdy dědic z jakýchkoli důvodů dědictví nenabude. Avšak je třeba mít na paměti, že zákon sice umožňuje zůstaviteli projevem své vůle určit svého dědice, ale zároveň ho v této dispozici omezuje s ohledem na určité osoby zůstaviteli blízké, které patří do skupiny tzv. neopominutelných dědiců⁹⁸.

Jak již vyplývá z výše zmiňovaného paragrafu, tedy § 461 OZ, není vyloučeno, aby došlo ke kumulaci dědických titulů. O takové situaci lze hovořit ve dvojitým slova smyslu: jednak z hlediska předmětu dědictví, které mohou současně dědit dědicové ze zákona i dědicové ze závěti, jednak z hlediska dědice, který také může dědit současně ze zákona i ze závěti. Jeden a týž dědic tak může být povolán jak k dědění ze závěti, tak i ze zákona v části, na kterou závěť nedopadá.

Platná právní úprava připouští, aby jedna a táž osoba nabyla dědictví z obou titulů, je-li z obou těchto důvodů povolána za dědice. „Občanský zákoník v tomto směru nepřevzal zásadu známou z římského práva „*nemo pro parte testatus, pro parte intestatus decedere potest*“, která bránila dědickému nástupnictví jedné osoby z obou uvedených důvodů, takže bylo na ní, aby se rozhodla, kterému z těchto důvodů dá při svém rozhodování spojeném s nabytím dědictví přednost.“⁹⁹ Avšak v případě, že se setkají oba tyto tituly v osobě jednoho dědice, není možné, aby tento dědic z jednoho titulu dědictví přijal a z druhého odmítl. Projev o přijetí nebo odmítnutí dědictví tak postihuje nerozlučně oba tyto důvody dědění.

„Ke kumulaci obou titulů může dojít v následujících případech:

- existuje sice platná závěť, ale zůstavitel v ní nepořídil celým svým majetkem, takže ohledně zbývajících majetku nastane dědění ze zákona,

⁹⁸ Ustanovení § 479 OZ.

⁹⁹ MIKEŠ, Jiří. *Dědictví a právo (právní poradce pro každého)*. Praha: INFORMATORIUM, 1993, 166 s. ISBN 80-85427-10-9. Str. 36

- existuje sice platná závěť, zůstavitel v ní pořídil celým svým majetkem, ale některý ze závětních dědiců nedědí, takže ohledně jeho podílu nastává dědění ze zákona,
- zůstavitel pořídil závěť, v níž odkázal veškerý svůj majetek dědicům ze závěti, avšak nerespektoval ustanovení § 479 občanského zákoníku a některý z neopominutelných dědiců se dovolal neplatnosti závěti. Závěť je pak v té části, v níž zůstavitel nerespektoval právo neopominutelného dědice, neplatná, a tomuto dědici se musí dostat jeho zákonný podíl.¹⁰⁰

Pouze ze závěti se tak dědí tehdy, když zůstavitel zanechá platnou závěť a pořídí v ní ohledně celého svého majetku, který je předmětem dědění. Dědit ze závěti lze i tehdy, byla-li závěť pořízena podle dřívějších předpisů. Podle ustanovení § 873 OZ se při dědění použije právo platné v den smrti zůstavitele. Avšak pokud byla závěť pořízena před účinností tohoto zákona, tj. před 1. dubnem 1964, posuzuje se její platnost podle dosavadních předpisů, tedy předpisů platných v době jejího pořízení.

Výlučně ze zákona se dědí v těchto případech:

- Zůstavitel nezanechal žádnou závěť, nebo ji sice pořídil, ale poté ji platně zrušil, takže nastupují zákonní dědicové v pořadí stanoveném dědickými skupinami.
- Zůstavitelem pořízená závěť je neplatná. Jde především o případy, kdy je závěť neplatná absolutně, např. proto, že nebyla učiněna ve formě, kterou požaduje zákon, nebyla učiněna svobodně nebo je neurčitá, nesrozumitelná apod.
- Zůstavitel pořídil pro případ smrti platnou závěť, avšak žádný ze závětních dědiců dědictví nenabyl. Např. proto, že se žádný z nich nedožil smrti zůstavitele, všichni závětní dědici dědictví odmítli, nebo jsou nezpůsobilí dědit, anebo v případě, kdy zůstavitel již nevlastnil majetek, kterého se závěť týkala.
- Zůstavitel pořídil pro případ smrti závěť, v níž veškerý majetek odkázal závětním dědicům, avšak zanechal pouze nezletilé potomky, kterým tak má ze zákona, dle § 473 OZ, připadnout celé dědictví. V tomto případě je závěť

¹⁰⁰ FIALA, Josef a kol. *Občanské právo hmotné, třetí opravené a doplněné vydání*. Brno: nakladatelství Doplněk, 2002, 433 s. ISBN 80-7239-111-9. Str. 397, 398

v celém rozsahu neplatná relativně a těmto nezletilým potomkům se podle § 479 OZ musí dostat tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona, což je v tomto případě celé dědictví. Tak bude ve smyslu § 479 OZ závěť neplatná v plném rozsahu a ze zákona budou dědit nezletilí potomci.

Pokud dědictví, resp. jeho část (uvolněný podíl, ke kterému není dědic), nenabude žádný dědic, tj. ani závětní ani zákonný, připadne dle § 462 OZ jako odúmrt' (*caducum*) státu.

3.4 Způsobilý dědic

Vedle již zmiňovaných předpokladů dědění je dalším předpokladem způsobilý dědic.

„Právo být dědicem přiznává zákon každému subjektu, který má právní subjektivitu, tedy je způsobilý mít práva a povinnosti. Z tohoto hlediska může být dědicem jak osoba fyzická, tak i právnická (včetně státu). Osoba fyzická může být dědicem i tehdy, nemá-li způsobilost k právním úkonům, neboť při dědění dochází k přechodu majetku na dědice přímo ze zákona, a k jeho nabytí není tedy třeba žádného právního úkonu. Jiná je ovšem situace, pokud jde o řízení dědictví, v jehož rámci je nutno činit určité projevy vůle, a proto musí být osoba nezpůsobilá k právním úkonům v tomto řízení zastoupena svým zástupcem.“¹⁰¹

Způsobilost (nezpůsobilost) dědice lze rozeznávat *absolutní* a *relativní*.

3.4.1 Absolutní dědická způsobilost

Absolutní dědická způsobilost spočívá na objektivních okolnostech a je dána způsobilostí dědice mít práva a povinnosti, tj. právní subjektivitou.

U fyzických osob vzniká tato způsobilost narozením a zaniká smrtí a dle § 7 odst. 1 OZ ji má i počaté dítě, narodí-li se živé. Jelikož se dědictví nabývá smrtí zůstavitele, může být jeho dědicem pouze fyzická osoba, která měla v den jeho smrti právní subjektivitu. Pokud by tedy nastala situace, že by osoba, které by jinak svědčilo dědické právo, zemřela dříve, než zůstavitel, nemůže nabýt dědictví, jelikož v okamžiku smrti zůstavitele již nemá právní subjektivitu a žádná práva a povinnosti zůstavitele na ni proto nemohou přejít.

Výjimka se připouští u počatého, ale dosud nenarozeného dítěte (tzv. *nascitura*¹⁰²), u něhož se v případě, že se narodí živé, finguje způsobilost mít práva a povinnosti a do doby jeho narození proto nelze pokračovat v projednávání dědictví.

Podle § 18 odst. 1 OZ mají způsobilost k právům a povinnostem i právnické osoby. Jak již bylo zmíněno, právnická osoba však může dědit pouze na základě závěti,

¹⁰¹ FIALA, Josef a kol. *Občanské právo hmotné, třetí opravené a doplněné vydání*. Brno: nakladatelství Doplněk, 2002, 433 s. ISBN 80-7239-111-9. Str. 398, 399

¹⁰² Nasciturus je dosud nenarozené dítě, které je v případě, že se narodí živé, způsobilé mít práva a povinnosti. Zemře-li zůstavitel před narozením svého dítěte, to se může stát jeho dědicem. Zemře-li dítě až po porodu, stává se samo zůstavitelem a jeho vlastním dědicům pak případně jeho dědický podíl. Pokud se však narodí mrtvé, má se za to, že se nikdy dědicem nestalo a na jeho místo nastupují ostatní dědicové.

dědictví však nabývá až dnem úmrtí zůstavitele. „Je nepochybné, že mají-li právnické osoby nabýt dědictví smrtí zůstavitele, musí mít právní subjektivitu k tomuto dni. Otázku, zda právnické osoby jako závětní dědici musí mít právní subjektivitu již v době pořízení závěti, je však namísto posuzovat obdobně jako u fyzických osob. Rozhodující by měla být právní subjektivita v okamžiku, kdy se nabývá dědictví, tj. v době smrti zůstavitele. Teprve v tomto okamžiku dochází ke vzniku dědického nápadu (delace) a na tento okamžik se váže nabytí dědictví. Na druhé straně právnickou osobu, která v době pořízení závěti ještě neexistuje, nebude zpravidla možné správně označit. Aplikace tohoto výkladu se proto uplatní především u právnických osob, které v době pořízení závěti již byly ve stadiu vzniku, nebo u složek, sdružení, či jiných útvarů, které v době pořízení závěti vystupovaly pod určitým názvem (bez právní subjektivity, např. jako složky jiné právnické osoby), ale v době úmrtí zůstavitele již měly statut samostatné právnické osoby.“¹⁰³

Podle § 477 odst. 2 OZ může zůstavitel závětí zřídit nadaci nebo nadační fond, v tomto případě pak požadavek absolutní dědické způsobilosti nemůže platit, protože ke vzniku nadace nebo nadačního fondu dojde až po úmrtí zůstavitele. Jde tak vlastně o založení nového subjektu, kterému zůstavitel v závěti vymezuje část svého majetku jako majtkový vklad, nikoli o nabytí dědictví dědicem v pravém slova smyslu.

Stát je dle § 21 OZ v případě, že je účastníkem občanskoprávních vztahů právnickou osobou a tudíž má, dle § 18 odst. 1 OZ, právní subjektivitu. Může dědit pouze na základě závěti a je vždy absolutně způsobilým dědicem.

3.4.2 Relativní dědická způsobilost

U *relativní dědické způsobilosti* se uplatňují subjektivní aspekty, uvažované jak ze strany případného dědice, tak ze strany zůstavitele ve vztahu k této osobě. Relativně nezpůsobilá může být pouze fyzická osoba, jen ta se totiž může dopustit jednání, které je důvodem dědické nezpůsobilosti podle § 469 OZ.

Dědickou nezpůsobilost není možné zaměňovat s vyděděním a naopak. K vydědění totiž dochází na základě projevu vůle zůstavitele, kdežto dědická nezpůsobilost nastává, při splnění podmínek taxativně uvedených v § 469 OZ, ze zákona a zůstavitel ji může projevem své vůle ovlivnit pouze jediným způsobem, a to

¹⁰³ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek § 1 – 487*. Praha: Linde Praha, a. s., 2008, 1391 s. ISBN 978-80-7201-687-7. Str. 1134

tím, že skutek, který jinak zakládá dědickou nezpůsobilost, tomu, kdo jej spáchal, odpustí.

Subjektivní složka dědické nezpůsobilosti je definována ve výše zmiňovaném paragrafu a říká, že: „Nedědí, kdo se dopustil úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům anebo zavrženíhodného jednání proti projevu poslední vůle zůstavitelovy. Může však dědit, jestliže mu zůstavitel tento čin odpustil.“ Účelem tohoto ustanovení je vyloučit přímo ze zákona fyzické osoby, kterým by se, v rozporu s obecnou morálkou, mělo z dědictví cokoli dostat. Tyto osoby jsou z dědického řízení vyloučeny nezávisle na své vůli a ani dohoda ostatních dědiců je nemůže zbavit dědické nezpůsobilosti. Pro dědickou nezpůsobilost může být z dědictví vyloučen dědic ze závěti i ze zákona. Na takové osoby se hledí, jako by se smrti zůstavitele nedožily.

Jsou pouze dva možné důvody *relativní dědické nezpůsobilosti*:

- **Spáchání úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům.**

V tomto případě zákon klade důraz na úmyslnost trestného činu¹⁰⁴, a tudíž nedbalostní trestní čin za následek dědickou nezpůsobilost mít nemůže. Není rozhodující, zda se jedná o úmysl přímý či nepřímý.

Výčet uvedených osob je taxativní a nelze jej proto rozšiřovat o další osoby. K úmyslnému trestnému činu vůči všem vyjmenovaným osobám musí dojít nejpozději dnem smrti zůstavitele, není však podstatné, v jakém časovém odstupu od toho dne nazpět, může k němu tak dojít i desítky let před úmrtím zůstavitele. „Dědická nezpůsobilost není závislá na tom, zda byl dědic pro takový trestný čin odsouzen, ani na tom, zda případně došlo k zahlazení odsouzení. Rozhodující je pouze to, zda takový trestný čin spáchal. I kdyby byl trestný čin promlčen, trestní stíhání zastaveno, na trestný čin se vztahovala amnestie či pachateli byla udělena milost, nemá to vliv na posouzení otázky jeho dědické nezpůsobilosti.“¹⁰⁵

¹⁰⁴ Trestný čin byl, dle zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, spáchán úmyslně, jestliže pachatel chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, nebo věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn.

¹⁰⁵ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek § 1 – 487*. Praha: Linde Praha, a. s., 2008, 1391 s. ISBN 978-80-7201-687-7. Str. 1174

Dle § 135 odst. 1 OSŘ je soud, v případě, že byl dědic pro uvedený trestný čin odsouzen, vázán rozsudkem. Pokud k odsouzení nedošlo, soud sám, dle § 135 odst. 2 OSŘ, v rámci dědického řízení posoudí jako předběžnou otázku, zda byl takový čin spáchán. Jestliže bylo zahájeno trestní řízení, jehož výsledek dosud není znám, může soud, dle § 109 odst. 2 písm. c) OSŘ, dědické řízení přerušit, neboť výsledek trestního řízení může mít význam pro rozhodnutí soudu v řízení o dědictví.

- **Zavrženíhodné jednání proti projevu poslední vůle zůstavitele.**

U tohoto důvodu dědické nezpůsobilosti jde o postižení jednání, které by mělo za následek nabytí dědictví osobou, jež se snaží navodit stav, který neodpovídá vůli zůstavitele. Projevem poslední vůle má v tomto případě zákon na mysli závěť, listinu o vydědění, ale i listinu o odvolání těchto úkonů, tedy projevy dispozice zůstavitele s jeho majetkem pro případ smrti.

Jednání proti projevu poslední vůle musí být zavrženíhodné, musí tak jít o jednání záměrné, tedy úmyslné. „Zákon blíže nerozvádí, v čem lze spatřovat zavrženíhodné jednání proti projevu poslední zůstavitelovy vůle, takže se tak otvírá poměrně široké pole pro soudcovskou úvahu. Půjde tu zřejmě o všechny druhy fyzického nebo psychického donucení směřujícího ke zřízení závěti určitého obsahu.“¹⁰⁶ Je jím tak každé jednání, kterým chce dědic zabránit uplatnění zůstavitelovy poslední vůle nebo kterým chce naopak předstírat takový projev poslední vůle, který zůstavitel neučinil.

Na rozdíl od prvního důvodu dědické nezpůsobilosti, v tomto případě může být dědická nezpůsobilost uplatněna i na základě jednání učiněného po smrti zůstavitele.

Dědická nezpůsobilost, tak jak je definována v § 469 OZ, nemusí vést s konečnou platností k určení okruhu dědiců. Dědic, který se dopustil jednání vedoucího k dědické nezpůsobilosti, může dědit v případě, že mu zůstavitel toto jednání odpustil. To je samozřejmě možné pouze za života zůstavitele. Pokud se tedy dědic dopustí takového jednání po smrti zůstavitele, což je možné pouze v případě zavrženíhodného jednání proti poslední vůli zůstavitele, je z dědění s konečnou platností vyloučen. Otázkou však bude průkaznost takového odpuštění, jelikož zákon u něj nevyžaduje

¹⁰⁶ MIKEŠ, Jiří. *Dědictví a právo (právní poradce pro každého)*. Praha: INFORMATORIUM, 1993, 166 s. ISBN 80-85427-10-9. Str. 95

žádné formální náležitosti. Může být učiněno ústně i písemně, ale také konkludentně (např. zůstavitel, který s dědicem přerušil všechny styky, protože ten se dopustil vůči němu krádeže, se k němu začne chovat stejně přátelsky jako před tím, než k onomu skutku došlo). „Pokud by však šlo o dědice neopomenutelného, který by byl jinak nezpůsobilý dědit ve smyslu § 469 OZ, a závěť nerespektovala jeho neopomenutelný podíl dle § 479 OZ, bylo by nutno vycházet z toho, že odpuštění má dopad na dědické právo jinak nezpůsobilého dědice jen v tom rozsahu, v jakém mu bylo přiznáno závětí. Odpuštění, vyplývající ze závěti, vztahující se jen na část dědictví, by však bylo nutno vztahovat i na dědění ze zákona.“¹⁰⁷

Nový občanský zákoník upravuje dědickou nezpůsobilost v § 1481 a násl. Z platného práva přebírá obě skupiny důvodů dědické nezpůsobilosti, avšak s menšími úpravami.

Předně tak vylučuje z dědického práva toho, kdo se dopustil proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu činu povahy úmyslného trestného činu, jestliže mu jej zůstavitel neprominul. Rozšiřuje tak, oproti stávající úpravě, okruh chráněných osob a zároveň podmiňuje dědickou nezpůsobilost „činem povahy úmyslného trestného činu“, čímž vyjadřuje, že pro takový skutek je nezpůsobilá dědit i osoba, která není trestně odpovědná v případě, že je u ní naplněna podmínka úmyslného zavinění.

Dále z dědického práva vylučuje toho, kdo se dopustil zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli, zejména tím, že zůstavitele k projevu poslední vůle donutil nebo lstivě svedl, projev poslední vůle zůstaviteli překazil nebo jeho poslední pořízení zatajil, zfalšoval, podvrhl nebo úmyslně zničil, ledaže mu zůstavitel tento čin výslovně prominul. Na rozdíl od obecné formulace v současném § 469 jsou důvody zavrženíhodného jednání taxativně vypočteny, což by mohlo vést k tomu, že nepokryjí všechny situace, které by praxe mohla přinést.

Nově se dědicky nezpůsobilým stane manžel, jenž se vůči zůstaviteli dopustil činu, který naplňuje znaky domácího násilí a ten tak z toho důvodu podal návrh na rozvod manželství a rozvod manželství k datu úmrtí trvá. Zůstavitelův manžel je pak z dědického práva vyloučen jako zákonný dědic. Podle důvodové zprávy k návrhu nového občanského zákoníku se toto ustanovení vztahuje jen na nejkřiklavější případy, ovšem nejsem jistá, zda si běžný občan dokáže představit, co si pod pojmem „nejkřiklavější“ představit. Domácí násilí je totiž škála chování mezi blízkými lidmi,

¹⁰⁷ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek § 1 – 487*. Praha: Linde Praha, a. s., 2008, 1391 s. ISBN 978-80-7201-687-7. Str. 1177

kdy jedna osoba opakovaně ubližuje druhé, přitom tyto útoky mohou mít různou podobu. A to podobu násilí fyzického, psychického a sexuálního, ale může jít také o různé formy sociální izolace a ekonomické kontroly. Ze samotného ustanovení tohoto paragrafu nevyplývá, o jak závažnou formu domácího násilí se má jednat, lze z něj pouze usuzovat, že v případě, že podá-li osoba návrh na rozvod manželství z důvodů naplňujících domácí násilí a rozvod manželství v době úmrtí této osoby trvá, bude tak její manžel vyloučen z dědické posloupnosti. Z toho lze pouze dovodit, že se může jednat o jakoukoli formu domácího násilí. Dále jsou z dědické posloupnosti vyloučeni příbuzní manžela, tj. jeho výluční potomci, předci nebo sourozenci.

Dále bude ze zákonné dědické posloupnosti vyloučen rodič, který byl zbaven rodičovské odpovědnosti.

Rozšíření dědické nezpůsobilosti o dva výše zmíněné důvody, se kterými počítá nový občanský zákoník, je velkým pozitivem, jelikož jimi dojde k obohacení institutu dědické nezpůsobilosti a je velice pravděpodobné, že se v praxi budou vyskytovat mnohem častěji, než důvody obsažené v úpravě stávající.

3.5 Odmítnutí dědictví

Platná právní úprava je založena na nabývání dědictví smrtí zůstavitele a k právnímu nástupnictví tak dochází již tímto okamžikem, i když o dědictví ještě nebylo rozhodnuto. Rozhodnutí o dědictví má pak zpětné účinky k datu úmrtí. Dědic se však sám může rozhodnout, zda dědictví přijme či nikoli a projevit tak svou svobodnou vůli. Ten, kdo je povolán dědit, ať ze zákona, ze závěti nebo z obou těchto titulů, se nemusí nechat vmanipulovat do postavení dědice, pokud o to sám neprojeví zájem. Takže dědictví se sice nabývá smrtí zůstavitele, ale s výhradou, že nebude povolaným dědicem odmítnuto.

Odmítnutí dědictví je upraveno v ustanovení § 463 a násl. OZ. Na rozdíl od právní úpravy dědění podle Obecného zákoníku občanského, kdy byl vyžadován aktivní projev povolaného dědice, tedy podání dědické přihlášky, k tomu, aby dědictví mohl nabýt, platná právní úprava naopak vyžaduje aktivní projev k tomu, aby dědictví nenabyl, tj. odmítnutí dědictví.

Má-li mít odmítnutí dědictví požadované následky, musí být učiněno ve formě stanovené zákonem, jinak by bylo neplatné. Jedná se totiž o jednostranný, bezvýhradný a neodvolatelný projev vůle s nezvratnými hmotněprávními účinky.

Zákon připouští dvě formy odmítnutí dědictví, a to buď ústním prohlášením u soudu, nebo písemným prohlášením soudu zaslaným. Jelikož projev odmítnutí dědictví činí dědic v rámci dědického řízení, lze dědictví odmítnout i ústním prohlášením u notáře, protože ti jsou pověřováni k provádění úkonů v rámci řízení o dědictví jako soudní komisaři a jejich úkony se považují za úkony soudu¹⁰⁸. Platí, že projev odmítnutí může být učiněn u jakéhokoli soudu. Pokud je daný soud nepřislušný k řízení o dědictví, postoupí, dle ustanovení § 42 odst. 2 OSŘ, projev odmítnutí bez průtahu soudu příslušnému. Toto neplatí, pokud je takový projev adresován soudnímu komisaři. Takové odmítnutí musí být učiněno pouze před notářem, který je pověřen k řízení o dědictví, v jehož rámci je takové odmítnutí učiněno.

Odmítnout dědictví může dědic osobně, nebo prostřednictvím svého zástupce, kterému udělil zvláštní plnou moc, jež ho k takovému projevu vůle výslovně opravňuje. Jedná-li se o osoby nezletilé, zbavené způsobilosti apod., za které jedná jejich zákonný zástupce, je k platnosti odmítnutí dědictví nutné schválení soudu.

„Právo dědictví odmítnout není převoditelné, ale přechází na dědice dědice, který před uplynutím lhůty k odmítnutí dědictví zemřel. Běh lhůty k odmítnutí dědictví

¹⁰⁸ Dle ustanovení § 38 odst. 1 a 3 OSŘ.

po prvním zůstaviteli pro jeho dědice však neskončí před uplynutím uvedené lhůty po druhém zůstaviteli.“¹⁰⁹

Dle § 464 OZ lze dědictví odmítnout pouze ve stanovené lhůtě, a to do jednoho měsíce ode dne, kdy byl o právu dědictví odmítnout a o následcích odmítnutí vyrozuměn. V případě, že dědic tuto lhůtu zmešká, z dědice potenciálního se stává dědicem skutečným a toto své postavení již nemůže žádným právním úkonem zvrátit. Tuto lhůtu může soud či notář z důležitých důvodů prodloužit. Takovými důvody jsou zejména překážky na straně dědice, např. závažné onemocnění, které mu mohou znemožnit úkon uvážit či učinit.

Způsobilý dědic, kterému svědčí právní důvod dědění, dědí pouze v tom případě, že dědictví neodmítl. Stejně následky jako neodmítnutí dědictví má takové chování dědice, kterým dává najevo, že dědictví odmítnout nechce, tzn., že si počíná jako dědic, což se týká zejména takového nakládání s majetkem, k němuž je oprávněn pouze dědic. To znamená, že dědic, který si již jako dědic počínal, je zbaven možnosti dědictví odmítnout. Vyplývá to ustanovení § 465 OZ. „Tak je tomu v případě, nakládá-li dědic se zanechaným majetkem jako se svým, tedy v rozsahu přesahujícím obvyklé hospodaření za účelem zachování hodnot v neztenčeném stavu, popřípadě v zájmu odvracení hrozící škody. Při úvaze, jak hodnotit se zřetelem k citovanému ustanovení zákona počínání dědice, bude záležet na tom, zda tím sledoval svůj hmotný prospěch nebo jen předcházet škodě hrozící zanechanému majetku nebo jen prováděl správu do doby, než se o ní rozhodne v řízení o dědictví.“¹¹⁰

K odmítnutí dědictví, dle ustanovení § 466 OZ nemohou být připojeny žádné výhrady či podmínky (např. odmítnutí dědictví ve prospěch určité osoby), stane se tak, nemá takové odmítnutí žádné právní účinky a hledí se na něj, jako by nebylo učiněno. Pokud totiž dědic dědictví odmítne, ztrácí definitivně postavení dědice, proto musí být prohlášení o odmítnutí jednoznačné, bez jakýchkoli výhrad či podmínek. Prohlášení se pak týká dědictví jako celku a vztahuje se jak na majetek, o kterém dědic, který dědictví odmítl, věděl, ale i na majetek, který se případně objeví až v budoucnu.

¹⁰⁹ MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo*. Praha: LINDE Praha, a.s., 2007, 351 s. ISBN 978-80-7201-674-7. Str. 29

¹¹⁰ MIKEŠ, Jiří. *Dědictví a právo (právní poradce pro každého)*. Praha: INFORMATORIUM, 1993, 166 s. ISBN 80-85427-10-9. Str. 98

Z důvodu prosazení požadavku právní jistoty vzhledem k právnímu nástupnictví do majetkových práv a povinností zůstavitele, nelze prohlášení o odmítnutí dědictví odvolat. Totéž platí v případě, kdy dědic prohlásí, že dědictví neodmítá.

V případě, že jsou pro odmítnutí dědictví splněny předepsané náležitosti a dědictví je tak právně účinným způsobem odmítnuto, má se za to, že k nápadu dědictví původně povoláním dědicem nedošlo. Uvolňuje se tak dědické nástupnictví pro další subjekty. Na uvolněné místo po odmítnutím dědici ze závěti nastoupí náhradní dědic, pamatoval-li na takový případ zůstavitel ve své závěti, jinak na uvolněné místo po dědici ze závěti nastoupí dědic za zákona.

Nový občanský zákoník upravuje odmítnutí dědictví obdobně jako stávající právní úprava, týká se to formy odmítnutí, lhůty k odmítnutí, nepřipustnosti podmínek či výhrad, neodvolatelnosti prohlášení a požadavku zvláštní plné moci pro odmítnutí zástupcem dědice. Dochází však ke zpřesnění některých formulací, např. nová právní úprava výslovně stanoví, že dědictví lze odmítnout po smrti zůstavitele, lhůta pro odmítnutí činí jeden měsíc s tím, že pokud má dědic jediné bydliště v zahraničí, činí tato lhůta tři měsíce.

Nově bude také zavedena možnost zříci se dědického práva, což současná právní úprava neumožňuje. Dědic se tak bude moci zříci svého práva smlouvou se zůstavitelem, pro kterou je navrhována forma veřejné listiny. Bude možné zříci se dědictví jako celku, nebo se zříci pouze práva na povinný díl, v tom případě pak bude možné dědit ještě ze zákona. Zřeknutí se dědictví sehraje pozitivní roli při řešení dědických nároků v případech, kdy byl některý z dědiců za života zůstavitele zvýhodněn.

4 Dědění ze závěti

Závěť je jednostranný, formální, kdykoli odvolatelný projev vůle, učiněný osobně zůstavitelem, ve kterém sám zůstavitel určuje, kdo a v jakém rozsahu má být jeho dědicem. Při pořízení závěti jde o nakládání s majetkem pro případ smrti (*mortis causa*), kdy zůstavitel činí tento právní úkon za života, ovšem jeho účinky nastanou až po zůstavitelově smrti.

Závěť jako právní úkon musí splňovat obecná ustanovení o právních úkonech obsažená v § 34 a násl. OZ, nesmí tak svým obsahem nebo účelem odporovat zákonu, zákon obcházet nebo se přičít dobrým mravům, musí být učiněna svobodně a vážně, určitě a srozumitelně, musí být pořízena ve formě, kterou vyžaduje zákon, pořizovatel musí být k tomuto právnímu úkonu způsobilý a nesmí jej učinit v duševní poruše. Dále musí splňovat i náležitosti zvláštní obsažené v § 476 a násl. OZ. Tyto zpřísněné požadavky, kladené na závěť, jsou odůvodňovány tím, že v době, kdy závěť bude vyvolávat právní následky, pořizovatel již nebude na živu a bude tak obtížné zjišťovat, co projevem své vůle zamýšlel. Vzhledem k tomu, že je závěť ryze osobním právní úkonem, nepřipouštějícím zastoupení, nemůže ji pořídit zástupce, a to ani zákonný zástupce, ani zástupce na základě plné moci.

Dědicem ze závěti nemusí být bezpodmínečně pouze osoba fyzická, ale může jím být i osoba právnická nebo stát, který v tom případě nenabývá dědictví jako odúmrt', ale je v postavení dědice.

Závěť je silnějším dědickým titulem a má tak přednost před děděním ze zákona, ovšem pouze v tom případě, že při děděním ze závěti nedojde ke střetu s právy na dědictví nebo na jejich část, která přísluší tzv. neopominutelným dědicům.

4.1. Důvody pořízení závěti

Zřízení závěti má význam pouze v případě, že chce pořizovatel naložit se svým majetkem pro případ své smrti jinak, než jak by tomu bylo při děděním ze zákona po fyzické osobě, která závěť nezanechala. Pokud chce pořizovatel dosáhnout sebemenší výjimky z uspořádání svých majetkových poměrů v případě zákonné posloupnosti, musí zřídit závěť.

Důvody pro zřízení závěti jsou pak zejména tyto:

- **Pořizovatel nemá žádné žijící zákonné dědice, tj. ty, kteří jsou uvedeni v I. – IV. dědické skupině.**

V případě, že nechce, aby jeho majetek připadl státu, ale někomu ze vzdálenějšího příbuzenstva nebo jiné osobě, musí pořídit závěti.

- **Pořizovatel chce některého z těch, kteří jinak přicházejí v úvahu jako dědici ze zákona, nějak zvýhodnit.**

Pokud by chtěl pořizovatel některého ze zákonných dědiců před jiným zvýhodnit, musí o svém majetku také pořídit závěti. V tomto případě je však jeho pořizovací svoboda omezena ochranou tzv. neopominutelných dědiců, která je dána zákonem a nelze ji nějak obejít. V praxi je takovéto zvýhodnění využitelné zejména u třetí dědické skupiny, tj. u sourozenců, synovců a neteří, kteří mezi neopominutelné dědice nepatří a testamentární volnost pořizovatele není žádným způsobem omezena.

- **Chce-li pořizovatel předejít případným sporům mezi spoludědici o to, co má každému z nich připadnout ze zanechaného majetku.**

Musí jít o majetek, který lze od sebe reálně oddělit, např. dům, auto atd., kdy pak pořizovatel do závěti napíše, aby ten byl rozdělen daným způsobem. Takový obsah závěti je pouze přáním zemřelého a v případě, že se pozůstalí shodnou na jiném rozdělení, mohou se od rozdělení podle závěti odchýlit.

- **Zůstavitel poskytl za svého života někomu z okruhu zákonných dědiců dar určité hodnoty a přeje si, aby k tomuto darování bylo při rozvrhu majetku přihlíženo.**

Závěti tak může přispět k uspokojivému vyřešení spoludědických vztahů tím, že daný dar konkretizuje a stanoví jeho výši.

- **Pořizovatel již zřídil závěť, kterou by chtěl z různých důvodů nahradit jinou závětí, nebo zrušit.**

Dle ustanovení § 480 odst. 1 OZ platí, že: „Závěť se zrušuje platnou závětí pozdější, pokud vedle ní nemůže obstát, anebo odvoláním závěti; odvolání musí mít formu, jaké je třeba k závěti.“

4.2. Forma závěti

Občanský zákoník připouští několik forem závěti, které jsou upraveny v ustanoveních § 476a – d OZ. Všechny formy, pokud obsahují předepsané náležitosti, mají v konečném důsledku stejnou platnost.

4.2.1 Závěť holografní

Holografní neboli vlastnoruční závěť představuje tradiční formu soukromé závěti. Je bezprostředně spojena s osobou pořizovatele a to jak formou vyhotovení, tak svým obsahem. V praxi se vyskytuje nejčastěji, protože její pořízení nevyžaduje asistenci dalších osob, na rozdíl od ostatních forem závěti.

K platnosti této závěti je třeba, aby byly, po formální stránce, splněny tři základní požadavky:

- musí být napsána vlastní rukou pořizovatele od počátku do konce,
- musí v ní být vlastní rukou pořizovatele uvedeno datum, tj. den, měsíc a rok, kdy byla podepsána,
- musí být podepsána vlastní rukou pořizovatele.

4.2.2 Závěť alografní

V tomto případě jde o závěť, kterou nenapsal zůstavitel vlastní rukou. Tuto závěť musí zůstavitel vlastnoručně podepsat a před dvěma svědky současně přítomnými výslovně projevit, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Svědci se na závěť musí podepsat. Není nezbytné, aby příbraní svědci byli s obsahem závěti seznámeni, ale je nutné, aby byli současně přítomni ve chvíli, kdy zůstavitel svůj projev o tom, že listina obsahuje jeho závěť, učinil.

4.2.3 Závěť s předčítatelem

Ten, kdo nemůže číst nebo psát, projevuje svoji poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky v listině, která musí být přečtena předčítatelem a podepsána přítomnými svědky. Na rozdíl od závěti alografní jsou v tomto případě svědci nutně seznámeni s obsahem závěti. „Pisatelem a předčítatelem závěti může být i svědek; pisatel však nesmí být zároveň předčítatelem. Vedle vlastního projevu poslední vůle zůstavitele musí být v listině uvedeno, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, kdo listinu napsal a nahlas přečetl a jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho poslední vůli.“¹¹¹

4.2.4 Závěť ve formě notářského zápisu

Závěť ve formě notářského zápisu může zříditi kdokoli, kdo je v době jejího zřízení způsobilý a schopný k provedení tohoto právního úkonu. Závěť může sepsat kterýkoli notář, není nutné, aby byla závěť sepsána notářem v místě bydliště pořizovatele.

Pokud jde o nezletilého, který dovršil patnáctý rok je tato forma jediným možným způsobem zřízení závěti. Dále je závěť ve formě notářského zápisu obligatorní v případech, že se závěť zřizuje nadace nebo nadační fond.

„Osoby nevidomé mohou svou poslední vůli projevit také způsobem uvedeným v § 476d odst. 3 OZ, osoby neslyšící, které nemohou číst nebo psát, způsobem uvedeným v § 476d odst. 4.“¹¹²

Téma dědění ze závěti je mnohem obsáhlejší, ale vzhledem k tématu diplomové práce se mu podrobněji nevěnuji.

¹¹¹ MIKEŠ, Jiří. *Dědictví a právo (právní poradce pro každého)*. Praha: INFORMATORIUM, 1993, 166 s. ISBN 80-85427-10-9. Str. 89

¹¹² ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek § 1 – 487*. Praha: Linde Praha, a. s., 2008, 1391 s. ISBN 978-80-7201-687-7. Str. 1262

5 Dědění ze zákona

K zákonné dědické posloupnosti dochází v případě, že zůstavitel zemře bez závěti, závěť je neplatná, ze závěti se dědí pouze část dědictví nebo závěti povolaný dědic dědictví z jakéhokoli důvodu nebude, např. se nedožije zůstavitelovy smrti, dědictví odmítne atd.

Pro zákonnou dědickou posloupnost je charakteristické rozdělení do určitých skupin (tříd), přičemž platí, že dědici skupiny následující jsou povoláni dědit pouze tehdy, nedědí-li dědici skupiny předcházející. Východiskem pro rozdělení dědiců do jednotlivých dědických tříd jsou jejich příbuzenské vztahy k osobě zůstavitele, popřípadě ke společným předkům. Co se týká pořadí mezi jednotlivými skupinami, tedy přednosti určité skupiny před jinou, tak by měli být zvýhodněni potomci (descendenti) před předky (ascendenty) a to zejména z toho důvodu, že zanechaný majetek by měl sloužit především k zajištění budoucnosti dětí nebo dalších potomků zůstavitele.

„Při demokratickém principu povolávání fyzických osob za dědice není výběr ovlivněn jejich pohlavím, např. předností mužského pohlaví před ženským, ani pořadím zrození aj. Jde o odlišný princip než někdejší aristokratický princip, při němž byl jako první k dědění povolován prvorozený mužský potomek s povinností postarat se o uspokojení dědických nároků ostatních potomků výplatou v penězích nebo jinými způsoby. Tento systém byl ovládnut myšlenkou zachování celistvosti děděného majetku, protože je tak s ním byla spojena významná hospodářská a zvláště také politická práva.“¹¹³

5.1 Zákonná dědická posloupnost podle Obecného zákoníku občanského.

Od roku 1918, tedy od vzniku Československé republiky, až do 31. 12. 1950 bylo dědické nástupnictví na území naší republiky upraveno v Obecném zákoníku občanském z roku 1811. Ten upravoval zákonnou dědickou posloupnost v § 727 až 759, přičemž dědicové byli rozděleni do čtyř tříd a dědické právo manžela bylo upraveno zvláště v samostatných ustanoveních zákona a to § 757 až 759. Dědění ze zákona, stejně jako dnes, nastalo až v případě, že zůstavitel nezanechal platnou poslední vůli, nepořídil

¹¹³ MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo*. Praha: LINDE Praha, a.s., 2007, 351 s. ISBN 978-80-7201-674-7. Str. 41

v ní o celém svém majetku nebo pokud ustanovení dědicové dědictví nemohli nebo nechtěli přijmout.

Podle ustanovení o dědickém právu manžela, nebyl ten přiřazován do jedné třídy s příbuznými odvozujícími svůj původ od zůstavitele nebo od společného předka, jako je tomu dnes. Manžel byl zákonným dědicem $\frac{1}{4}$ pozůstalosti vedle dětí zůstavitelových a jejich potomků, a to bez ohledu na to, zda dědictví nabyt jeden nebo více potomků. Pokud k dědění docházelo ve druhé nebo třetí třídě, připadala mu nejméně $\frac{1}{2}$ dědictví. V případě, že žádný z rodičů, jejich potomků ani z nejbližších předků dědictví nenabyt, stal se jediným dědicem. Kromě dědického podílu náležely pozůstalému manžel, jako přednostní odkaz movité věci, patřící k manželské domácnosti. Dědil-li vedle dětí zůstavitelových, tak mu z těchto věcí náleželo pouze to, co bylo nutné pro jeho vlastní potřebu.

V zákoníku byla také zvlášť upravena ustanovení o legitimovaných nemanželských dětech a nelegitimovaných nemanželských dětech, kterým bylo přiznáno dědické právo pouze po matce a jejích příbuzných, k otcově pozůstalosti a pozůstalosti jeho příbuzných neměly tyto děti žádné zákonné dědické právo.

Dědicové povolání v jednotlivých třídách na prvním místě, nabývali dědictví podle hlav, tj. podle počtu těchto dědiců, jejich potomci pak podle kmenů, tzn., že potomkům bližšího dědice připadalo pouze to, co by náleželo tomuto bližšímu dědici.

Do první třídy patřily zůstavitelovy děti (po otci manželské, legitimované, osvojení, které přijal za své, po matce pak i děti nemanželské, které nebyly legitimovány) s potomky.

Druhá třída zahrnovala rodiče zůstavitele, jeho sourozence a jejich potomky, tj. synovce neteře, případně jejich další potomky.

Ve třetí třídě byly zůstavitelovy prarodiče, jejich sourozenci, tedy strýcové a tety, a jejich potomci (sestřenice, bratřenci a jejich další potomci).

Čtvrtá třída pak obsahovala první praparodiče, ovšem bez potomků.

5.2 Zákonná dědická posloupnost podle zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

Tento zákoník platil na území Československé republiky od 1. 1. 1951 do 31. 3. 1964. V tomto období byla úprava dědického práva značně zjednodušena, dědicové ze zákona byli rozvrženi pouze do dvou skupin, nikoli tříd, jak tomu bylo v dřívější právní úpravě.

Do první skupiny pak patřil manžel a zůstavitelovy děti, pokud ty se nedožily zůstavitelovy smrti, pak dědili dle principu reprezentace¹¹⁴ jejich potomci. Velikost podílu manžela v této skupině závisela na počtu zůstavitelových dětí. Sám manžel v této skupině vystupovat nemohl.

Ve druhé skupině, pokud nebyli zůstavitelovi potomci, pak dědil manžel, rodiče a osoby, které žily se zůstavitelem po dobu nejméně jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a z tohoto důvodu pečovaly o společnou domácnost nebo byly na zůstavitele odkázány výživou. Manžel v této skupině nabýval minimálně ½ dědictví a pokud s ním v této skupině nikdo nedědil, nabýval dědictví celé. Druhou polovinu dědictví si dělili rovným dílem rodiče a osoby žijící ve společné domácnosti. Pokud nedědil některý z rodičů, nastupovaly na jeho místo jeho děti, tj. bratr či sestra zůstavitele. Jejich díl se, v případě, že některý z nich nedědil, však již neuvolnil pro jejich potomky, tedy synovce či neteře zůstavitele, ale pro prarodiče zůstavitele. Potomci prarodičů do okruhu zákonných dědiců nepatřili.

5.3 Zákonná dědická posloupnost podle zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Podle občanského zákoníku zákona č. 40/1964 Sb., v původním znění platném do 31. 12. 1991 byli dědici ze zákona rozděleni do tří skupin.

Do první skupiny pak patřil manžel a zůstavitelovy děti, pokud ty se nedožily zůstavitelovy smrti, pak dědili dle principu reprezentace jejich potomci. Velikost podílu manžela v této skupině závisela na počtu zůstavitelových dětí. Sám manžel v této skupině vystupovat nemohl.

Do druhé skupiny patřil manžel, osoba žijící ve společné domácnosti (za stejných podmínek jako v předchozí právní úpravě) a rodiče zůstavitele. Na uvolněné

¹¹⁴Podle principu reprezentace vstupují na místo bližšího potomka ve vztahu k zůstaviteli potomci vzdálenější.

podíly po rodičích nenastupovali jejich potomci, ani jejich rodiče. Takže v případě, že nedělily rodiče ani osoba žijící ve společné domácnosti, připadlo celé dědictví manželovi.

Ve třetí skupině pak dědili sourozenci zůstavitele a osoba žijící ve společné domácnosti. Jelikož na uvolněné místo po sourozencích nemohli nastupovat jejich potomci prvního stupně, mohlo v případě, že nedělil žádný sourozenec, připadnout celé dědictví osobě žijící ve společné domácnosti.

Tato úprava byla zákonem č. 509/1991 Sb., s účinností od 1. 1. 1992, novelizována. Okruh dědiců ze zákona byl rozšířen o čtvrtou dědickou skupinu a okruh zákonných dědiců třetí skupiny byl rozšířen o první potomky sourozenců zůstavitele, tedy jeho synovce či neteře, čím se tak snížila možnost nabytí celého dědictví osobou žijící ve společné domácnosti.

V roce 2006 byl přijat zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, kterým se rozšířil okruh dědiců ze zákona v první a druhé skupině o partnery, tedy o osoby stejného pohlaví. Partnerem se tedy rozumí osoba stejného pohlaví, se kterou zůstavitel uzavřel registrované partnerství, které je definováno jako trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví, vzniklé způsobem stanoveným zákonem o registrovaném partnerství.

5.3.1 Platná právní úprava

V současnosti jsou tedy dědicové za zákona, na základě příbuzenského nebo obdobného vztahu k zůstaviteli, rozděleni do čtyř dědických skupin. Vzhledem k tomu, že dědictví se nabyvá smrtí zůstavitele, je nutné, aby zde tento vztah existoval ke dni smrti zůstavitele. Dědicové z další dědické skupiny ze zákona nastupují pouze tehdy, pokud se nedělí ve skupině předchozí. Takže např. druhá skupina dědiců nabyvá dědictví pouze v tom případě, že se nedělí v první skupině. Ovšem nezáleží pouze na samotné existenci dědiců v dané skupině, je také nutné, aby opravdu dědili.

Dědění ze zákona je upraveno v § 473 až 475a OZ a rozdělení do dědických skupin je následující:

- **V první dědické skupině dědí zůstavitelovi děti, manžel nebo partner, každý z nich rovným dílem.**

V této skupině tedy dědí děti zůstavitele, pokud nedědí některé dítě, nabývají stejným dílem jeho dědického podílu jeho potomci. V jedné řadě s dětmi je povolán i pozůstalý manžel nebo partner. Ovšem právo manžela dědit v první skupině dědiců je závislé od toho, zda dědí alespoň jeden potomek zůstavitele. Manžel totiž v této skupině samostatně dědit nemůže. Pokud tedy nedědí žádné dítě, ani žádný potomek dítěte, dědí manžel až ve druhé dědické skupině.

„Manželovi zůstavitele náleží samozřejmě i odpovídající podíl z vypořádání společného jmění manželů. Tento podíl však manžel nenabývá dědictvím a nemá vliv na výši jeho dědického podílu po zůstaviteli. Měl-li zůstavitel s manželem majetek ve společném jmění manželů, nabývá manžel vedle dědického podílu také podíl ze společného jmění manželů podle zásad platných pro vypořádání tohoto majetku (§ 149 odst. 2, 3 a 4 OZ).“¹¹⁵

Ve smyslu § 474 OZ je manželem zůstavitele ten, kdo byl jeho manželem v době úmrtí. Pokud byl zůstavitel s manželem v rozvodovém řízení, záleží, zda rozsudek soudu, kterým soud manželství rozvedl, nabyl za života zůstavitele právní moci či nikoli. Jestliže ne, manželství v době úmrtí trvalo a manžel je tak dědicem a naopak. Avšak i v případě, že manželství zaniklo, ale po rozvodu žil, již bývalý manžel, se zůstavitelem ve společné domácnosti, mohl by dědit jako spolužijící osoba podle § 474 a 475 OZ.

Od 1. 7. 2006 umožňuje zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, vznik registrovaného trvalého společenství dvou osob stejného pohlaví, jež je označováno jako „partnerství“. Postavení partnera je podobné jako postavení manžela, ovšem mezi partnery nevzniká majetkové společenství, jež by bylo paralelou společného jmění manželů.

¹¹⁵ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek § 1 – 487*. Praha: Linde Praha, a. s., 2008, 1391 s. ISBN 978-80-7201-687-7. Str. 1214

Velikost podílů dětí zůstavitele nezávisí na tom, zda jde o děti manželské či mimomanželské, zletilé nebo nezletilé. Dítětem zůstavitelky je dítě, které porodila, u zůstavitele je to dítě, ke kterému mu bylo určeno otcovství soudem, souhlasným prohlášením rodičů, nebo je považován za otce, protože byl v rozhodné době manželem matky.

Mezi osvojencem a osvojitelem vzniká stejný právní poměr jako mezi rodiči a dětmi a tudíž má osvojené dítě stejné dědické právo jako potomek pokrevní.

Jestliže zůstavitel zemře před narozením dítěte, je toto dítě, dle § 7 odst. 1 OZ, způsobilé mít práva a povinnosti, narodí-li se živé a tudíž dědí.

Stane-li se, že nedědí některé z dětí, nabývají stejným dílem jeho dědického podílu jeho děti, které společně představují či nahrazují svého předka a mají tak nárok pouze díl tohoto svého předka, o který se dělí rovným dílem. Může nastat situace, kdy některé z těchto dětí po smrti zůstavitele zemře, ovšem bylo absolutně způsobilým dědicem a nebyly zde ani žádné další skutečnosti, které by ho z dědění vylučovaly. V takovém případě však nenastupují na jeho místo jeho potomci dle práva reprezentace, ale všichni právní nástupci zemřelého potomka, tedy děti, případně další potomci, manželka a závětní dědici. Dědění potomků zůstaviteli vzdálenějších nastupuje pouze v případě, že nedědí potomek zůstaviteli bližší.

- **Pokud nedědí zůstavitelovy děti, dědí ve druhé skupině jeho manžel nebo partner, rodiče a osoby, které s ním žily po dobu nejméně jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti, z toho důvodu o společnou domácnost pečovaly nebo byly odkázány na zůstavitele výživou.**

Tato dědická skupina tedy nastupuje v pouze případě, že nedědí žádný potomek zůstavitele. Není přitom rozhodující, z jakého důvodu tomu tak je.

Manžel dědí ve druhé skupině, pokud nedědí žádný potomek, jelikož v první skupině sám dědit nemůže. Zde tomu tak již není a samostatně dědit může. Minimálně je mu však zaručen podíl ve výši $\frac{1}{2}$ dědictví, a to

bez ohledu na to, kolik je v této skupině dalších dědiců. I v tomto případě mu náleží podíl ze společného jmění manželů.

O partnerovi platí obdobně to, co je uvedeno v dědění v první dědické skupině.

Rodiče zůstavitele, tj. matka a otec, jsou dalšími dědici této skupiny. Také oni mohou dědit samostatně, pokud nedědí manžel nebo partner ani spolužijící osoby.

U spolužijící osoby není dědické právo založeno na příbuzenském vztahu, ale na splnění určitých skutkových podmínek, které ovšem mohou být zpochybňovány. Tyto spory musí být pak řešeny postupem dle § 175k odst. 2 OSŘ. Tyto osoby nemohou dědit samostatně, vždy pouze s některým z dalších dědiců této skupiny.

Dědické podíly ve druhé dědické skupině nejsou pro všechny dědice stejné. Manžel nebo partner tedy dědí nejméně 1/2 dědictví, ostatní dědici pak dědí rovným dílem. Z toho jasně vyplývá, že podíly budou stejné, pokud manžel nebo partner dědit nebude nebo pokud dědí jeden z nich a pouze jeden další dědic.

V případě, že dědí manželský pár, je každý z tohoto páru považován za samostatného dědice a k majetku takto nabytému, nevzniká společné jmění manželů.

- **Ve třetí skupině dědí stejným dílem zůstaviteli sourozenci a ti, kteří s ním žili před jeho smrtí po dobu nejméně jednoho roku ve společné domácnosti, z toho důvodu o společnou domácnost pečovali nebo byli na zůstavitele odkázáni výživou.**

Jako dědici ze zákona nastupují osoby třetí dědické skupiny pouze tehdy, nedědí-li zůstaviteli potomci, manžel nebo partner ani žádný z rodičů. Pokud však dědí např. pouze manžel, avšak nikdo jiný, přecházejí všechny uvolněné podíly na tohoto manžela, nikoli na dědice třetí dědické skupiny.

Nehraje roli, zda jde o sourozence vlastní či nevlastní a na jejich roveň jsou postaveny též děti osvojitele či osvojitelů. Jestliže nedědí sourozenci zůstavitele, nastupují na jejich místo jejich potomci, kteří dědí pouze díl toho sourozence, jehož jsou potomky. Toto nástupnictví končí již těmito potomky, nepřechází na potomky další.

Ve třetí skupině dědí dědici rovným dílem.

Kdokoli z dědiců této skupiny může dědit i samostatně.

- **Ve čtvrté skupině dědí stejným dílem prarodiče zůstavitele nebo jejich děti, nedědí-li žádný z prarodičů.**

V této skupině tedy dědí rodiče matky a otce zůstavitele, případně jejich potomci, tj. tety a strýcové zůstavitele. Nikdo další, než tety a strýcové již dědit nemůže a tudíž těmito osobami výčet dědiců ze zákona končí

Prarodiče zůstavitele dědí stejným dílem, takže pokud jsou všichni naživu, případně každému $\frac{1}{4}$ dědictví, jsou-li jen tři, tak $\frac{1}{3}$ atd.

Potomci prarodičů mohou dědit teprve tehdy, nenabude-li dědictví žádný z prarodičů.

Nenabude-li dědictví žádný dědic v těchto čtyřech skupinách, přejde pozůstalost, jako odúmrt' na stát.

5.3.2 Úprava podle nového občanského zákoníku

Nový občanský zákoník vychází ze skutečnosti, že zákon je sice nejslabším dědickým titulem, ovšem je to on, na jehož základě dochází k dědickému nástupnictví nejčastěji. Současná právní úprava, kdy jsou dědicové rozděleni pouze do čtyř dědických skupin a okruh dědiců je tak omezen, nahrává situacím, že pozůstalost přejde jako majetek bez pána, tzv. odúmrt', na stát. Budoucí právní úprava preferuje, aby se tomu tak stávalo pouze ve výjimečných případech a majetek byl naopak zachován v soukromém sektoru, tedy v okruhu zůstavitelových nejbližších. Z toho důvodu dojde k rozšíření dědických skupin na šest a nově tak budou moci ze zákona dědit i zůstavitelovi prararodiče nebo sestřenice a bratřenci.

6 Vydědění

Vydědění lze charakterizovat jako jednostranný právní úkon, kterým zůstavitel projevuje svou vůli v tom smyslu, že se některému jeho potomku nemá dostat jeho dědického podílu. V podstatě jde o odnětí práva potomka na jeho povinný podíl, který mu zaručuje ustanovení § 479 OZ. „Nic nebrání tomu, aby zůstavitel vydědil potomka pouze částečně, tj. nikoli ohledně celého jeho dědického podílu, ale jen ohledně konkrétní věci (např. nemovitosti) nebo jen v určitém rozsahu jeho dědického podílu (např. zkrácením jeho podílu na čtvrtinu toho, by mu náleželo ze zákona).“¹¹⁶ „Vydědit je možné pouze osobu neopominutelného dědice. Pokud by došlo k vydědění jiné osoby, nelze na tuto skutečnost nahlížet jako na vydědění, nýbrž jako na negativní závěť“¹¹⁷. V takovém případě pak nemusí být naplněny důvody, které zákon pro vydědění stanoví, ale postačí, pokud listina bude splňovat požadavky kladené na závěť.¹¹⁸

Vzhledem k tomu, že vydědění je projevem poslední vůle zůstavitele, vyžaduje tak stejnou formu, jaké je třeba k pořízení platné závěti, tj. o formách listiny o vydědění platí totéž, co je uvedeno v ustanovení § 476 a násl. OZ, je však nutné, aby v listině byl uveden důvod vydědění. Při uvedení důvodu vydědění postačí pouhá citace příslušného ustanovení zákona, avšak v zájmu budoucího prokazování existence důvodu vydědění je, aby důvod, pro který zůstavitel potomka vyděďuje, byl v listině popsán konkrétně. Pro platnost tohoto právního úkonu je nezbytné, aby důvod vydědění objektivně existoval již při sepisování listiny o vydědění. V opačném případě by šlo o právní úkon, který je, dle § 39 OZ, neplatný pro rozpor se zákonem. Vydědění může být pojato do jedné listiny se závětí, nebo může jít o samostatnou listinu o vydědění. Zrušit ho lze stejným způsobem jako závěť, tedy podle ustanovení § 480 OZ.

¹¹⁶ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník, Velký akademický komentář, I. svazek § 1 – 487*. Praha: Linde Praha, a. s., 2008, 1391 s. ISBN 978-80-7201-687-7. Str. 1180

¹¹⁷ Za negativní závěť lze považovat závěť, ve které zůstavitel stanoví, že určitá osoba nemá být jeho dědicem. Právní věda takovou závěť nepřipouští, zejména z toho důvodu, že k vyloučení jiných dědiců, než potomků, postačí, pokud pořizovatel ustanoví v závěti jiné dědice a na tyto dědice nepamatuje.

¹¹⁸ FIALA, J., KINDL, M. a kol. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Aleš ČENĚK, s.r.o., 2007. 718 s. ISBN 978-80-7380-058-1. Str. 391

6.1 Důvody vydědění

Požizovatel může potomka vydědit pouze z důvodů, které zákon jako důvod vydědění připouští. Vydědění tak není přípustné z jiných důvodů, než které jsou uvedeny v § 469a OZ.

Současná právní úprava připouští čtyři taxativně stanovené důvody vydědění:

- **V rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech.**

Nejedná se pouze o postižení tělesné integrity, ale též o stav nouze, kterým mohou být přírodní katastrofy či újmy na majetku. Pomoc ze strany potomka musí být skutečně potřebná a potomek musí mít reálnou možnost zůstaviteli tuto pomoc poskytnout. Také nesmí být ze strany zůstavitele odmítána. Posouzení bude vždy záležet na konkrétní situaci.

- **O zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevovat měl.**

Pokud má být takovéto chování důvodem k vydědění, musí jít o trvalý stav, nemůže se jednat pouze o krátkodobé neprojevení zájmu. Důvodem k vydědění ovšem je, pokud je projevený zájem pouze formální, tedy bez skutečného zájmu o zůstavitele.

- **Byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku.**

Toto ustanovení umožňuje zůstaviteli vydědit potomka i pro trestné činy, které nebyly namířeny proti zůstaviteli, jeho manželovi, dětem, či rodičům, ty jsou totiž důvodem jeho dědické nezpůsobilosti. Potomek musí být pro tento trestný čin odsouzen, a to k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku, může se jednat i o podmíněný trest odnětí svobody v délce nejméně jednoho roku.

- **Trvale vede nezřízený život.**

Takovým důvodem může být např. alkoholismus, drogy, gamblerství, neplacení dluhů, opatřování prostředků k životu nekalým způsobem apod. I v tomto případě musí jít o trvalý stav, nikoli o jednotlivá pochybení či okamžité selhání.

Zůstavitel též může v listině o vydědění výslovně stanovit, že se důsledky vydědění vztahují i na potomky vyděděného potomka, tj. zůstavitelovy vnuky a to i tehdy, když u nich samých některý z důvodů uvedených výše nebyl dán. Vzhledem k tomu, že postavení těchto osob je odvozeno od postavení vyděděného potomka, nejsou tak oprávněny svým jménem vydědění zpochybňovat. „Potomci vyděděného by mohli vydědění zpochybnit jen na základě transmise, tj. kdyby vyděděný potomek zemřel dříve, než se k vydědění vyjádřil; právo vyjádřit se k vydědění by pak přešlo na jeho dědice (těmi by ovšem nemuseli být pouze potomci, ale i manželka, či dědici ze ¹¹⁹závěti).“

Každý vyděděný potomek má možnost se v rámci dědického řízení vyjádřit k listině o vydědění a k závěti, a to jak z obsahového tak i z formálního hlediska. Také má možnost, v souladu s ustanovením § 175k odst. 2 OSŘ, v rámci sporného řízení prokázat, že důvody vydědění nejsou dány. Pokud by se mu to v rámci sporného řízení před soudem podařilo prokázat, soud by určil, že je dědicem po zůstaviteli s nárokem na celý jeho dědický podíl.

Vydědění představuje jedinou možnost, jak může zůstavitel vyloučit neopominutelného dědice z dědění. Tímto právním úkonem může, z důvodů uvedených v zákoně, zůstavitel zbavit svého potomka či potomky jejich subjektivního dědického práva.

¹¹⁹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek § 1 – 487*. Praha: Linde Praha, a. s., 2008, 1391 s. ISBN 978-80-7201-687-7. Str. 1183

7 Ochrana oprávněného dědice

Ochraně oprávněného dědice jsou vyhrazena ustanovení § 485 až 487 OZ, přičemž klíčový význam má mezi nimi ustanovení § 485. V 1. odst. tohoto paragrafu je stanoveno, že: „Zjistí-li se po projednání dědictví, že oprávněným dědicem je někdo jiný, je povinen ten, kdo dědictví nabyl, vydat oprávněnému dědici majetek, který z dědictví má, podle zásad o bezdůvodném obohacení tak, aby neměl majetkový prospěch na újmu pravého dědice.“

Někdy se např. stane, že v době, kdy probíhá řízení o dědictví, nevyjde najevo, že zůstavitel zanechal závěť a v ní povolal za dědice někoho jiného, než je ten, kdo by po něm dědil ze zákona, pokud by zde žádná závěť nebyla a řízení o dědictví po zůstaviteli skončí tak, že závětní dědic nevystupuje jako účastník tohoto řízení. V takovém případě se nabízí jediná cesta k nápravě, a to podle ustanovení zákona o ochraně oprávněného dědice. „Pro zjednání ochrany oprávněného dědice je však příznačné, že má své místo teprve tehdy, když řízení o dědictví bylo pravomocně skončeno. Do té doby lze věc vyřešit v dosud probíhajícím řízení. Soud (notář) jedná jako s účastníkem řízení i s tím, komu svědčí některý z důvodů dědění a o němž se dozvědělo až v průběhu řízení.“¹²⁰ Právo ochráněného dědice na vydání dědictví se promlčuje v tříleté lhůtě, přičemž běh této lhůty počíná běžet od právní moci rozhodnutí, jímž bylo projednávání dědictví skončeno.

Nepravý dědic¹²¹ je povinen oprávněnému dědici vydat majetek, který z dědictví má. Tato povinnost se řídí zásadami o bezdůvodném obohacení. Z těchto zásad vyplývá, že má jít především o tzv. naturální restituci, tedy obnovení skutkového i právního stavu, který zde byl v době zůstavitelovy smrti. Pokud to není možné, musí mu být poskytnuta peněžitá náhrada. Jestliže nemá mít nepravý dědic, dle § 485 odst. 1 OZ, majetkový prospěch na újmu oprávněného dědice, musí výše peněžité náhrady odpovídat ceně skutečně dosažené za převedenou věc, popřípadě ceně dosažitelné při prodeji věci v době uskutečnění převodu.

Nepravý dědic má, v případě, že nevěděl nebo ani nemohl vědět, že oprávněným dědicem je někdo jiný, právo na to, aby mu oprávněný dědic nahradil náklady, které na majetek z dědictví vynaložil, rovněž mu náleží užitky z dědictví. V opačném případě, tedy pokud věděl nebo mohl vědět, že oprávněným dědicem je někdo jiný, má právo

¹²⁰ MIKEŠ, Jiří. *Dědictví a právo (právní poradce pro každého)*. Praha: INFORMATORIUM, 1993, 166 s. ISBN 80-85427-10-9. Str. 152

¹²¹ Nepravá osoba je taková osoba, která podle rozhodnutí o dědictví nabyla majetek zůstavitele, i když jej podle dědického práva nabýt neměla vůbec, nebo ne v takovém rozsahu, v jakém jej nabyla.

pouze na náhradu nutných nákladů, tj. takových nákladů, které byly nezbytné pro zachování hodnoty nabytého majetku, a kromě dědictví je oprávněnému dědici povinen vrátit i užitky z dědictví.

„Pokud již nepravý dědic nějaký majetek z dědictví zcizil, je povinen poskytnout oprávněnému dědici peněžitou náhradu, avšak pouze za předpokladu, že ten, kdo majetek od nepravého dědice nabyt, byl v dobré víře (tj. nevěděl a ani vědět nemohl, že nabývá majetek od nepravého dědice). Nabytím v dobré víře od nepravého dědice vzniká vlastnické právo, nikoliv pouze právo oprávněné držby. V opačném případě může oprávněný dědic požadovat vydání majetku po tom, kdo nabyt majetek od nepravého dědice, podle zásad o odporovatelnosti právních úkonů.“¹²²

V ustanovení § 487 OZ se uvádí, že: „Ustanovení § 485 a 486 platí i tehdy, jestliže dědictví připadlo státu.“ Tomuto ustanovení je třeba rozumět tak, že stát se může ocitnout ve stejné situaci jako oprávněný dědic nebo dědic nepravý, pokud nabude dědictví jako odúmrt’.

¹²² FIALA, J., KINDL, M. a kol. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Aleš ČENĚK, s.r.o., 2007. 718 s. ISBN 978- 80-7380-058-1. Str. 394, 395

8 Institut správce dědictví

Institut správce dědictví měl až do 1. 1. 2005 oporu výhradně v ustanoveních občanského soudního řádu. „Vyžití této možnosti bylo však zúženo jen na případy, v nichž si to vyžadoval obecný zájem nebo důležitý zájem účastníků, nedalo-li se vystačit s jinými neodkladnými opatřeními, např. zajištěním dědictví, svěřením věcí z dědictví do úschovy. Od 1. 1. 2005, tj. ode dne účinnosti zákona č. 554/2004 Sb., se v tomto ohledu ledacos změnilo. Novinkou není jen to, že se právní úprava správy dědictví octla v kontextu hmotněprávní úpravy dědického práva, ale hlavně a především to, že správce dědictví může předepsaným způsobem na případ smrti ustanovit i sám zůstavitel.“¹²³

Vzhledem k tomu, že dědické řízení, jako takové, trvá minimálně několik měsíců, v některých případech dokonce i několik let, jeví se jako praktické ustanovit dědictví, nebo jeho části, správce. Ten má po smrti zůstavitele zajistit řádnou a pokud možno včasnou správu dědictví, a to až do okamžiku skončení řízení o dědictví. Potřeba spravovat zůstavitelem zanechaný majetek vzniká např. v případě, když dědictví napadne více dědicům. Ti se tak octnou v situaci připomínající situaci podílových spoluvlastníků nebo subjektů spoluoprávněných k jiným majetkovým hodnotám.

Správce dědictví může být určen na základě ustanovení občanského zákoníku, nebo občanského soudního řádu. V případě OZ jde o určení správce na základě vůle samotného zůstavitele, tedy na základě dohody mezi zůstavitelem a správcem, v případě OSŘ o určení soudem. Občanský soudní řád připouští, aby soud v řízení o dědictví ustanovil správce dědictví pouze tehdy, je-li k tomu vážný důvod.

Hmotněprávní úprava tak zůstaviteli umožňuje najít osobu správce již za jeho života, dohodnout se s ním a přispět tím k efektivní správě majetku po dobu budoucího dědického řízení. Správcem dědictví může být osoba právnická, stát, pokud mu má podle § 462 OZ dědictví připadnout, nebo osoba fyzická, která má plnou způsobilost k právním úkonům.

Zůstavitel může správce dědictví ustanovit dvěma způsoby:

- V listině o ustanovení správce dědictví ve formě notářského zápisu.
- V závěti, která musí být zřízena ve formě notářského zápisu.

¹²³ MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo*. Praha: LINDE Praha, a.s., 2007, 351 s. ISBN 978-80-7201-674-7. Str. 104

Úkolem správce dědictví je zajišťovat správu majetku zůstavitele po dobu dědického řízení a to v rozsahu běžné správy majetku s péčí řádného hospodáře¹²⁴. Pokud správce poruší své povinnosti, odpovídá za škodu dle ustanovení o obecné odpovědnosti, tedy dle § 420.

Úkony přesahující rámec obvyklého hospodaření, tedy především úkony, kterými se převádí vlastnictví k věcem, zřizují věcná práva zatěžující dědictví, jako např. věcné břemeno či zástavní právo k nemovitosti náležející do dědictví a úkony, jimiž se zakládají jiné než běžné závazky apod., může správce dědictví učinit pouze se souhlasem nadpoloviční většiny dědiců a následným svolením soudu.

Dědicové nemohou po dobu správy dědictví s majetkem, patřícím pod správu dědictví, sami nakládat. Jsou však oprávněni, žalobou podanou proti správci dědictví, zpochybnit platnost listiny o ustanovení správce dědictví a domáhat se tím tak určení její neplatnosti.

Odměnu a náhradu hotových výdajů správce dědictví hradí dědic, který nabyl dědictví, jež není předluženo. Pokud je více dědiců, zaplatí odměnu a náhradu hotových výdajů poměrně podle poměru hodnoty svých dědických podílů. O odměně a náhradě hotových výdajů rozhoduje na základě předložené zprávy soud¹²⁵, přičemž také určí, kdo a v jaké výši je povinen zaplatit.

Za života vykonává správu majetku zůstavitel jako vlastník, ovšem okamžikem úmrtí tuto možnost ztrácí a dědici se již dnem úmrtí zůstavitele stávají jeho právními nástupci. Ve skutečnosti však v okamžiku zůstavitelova úmrtí není osoba dědice ještě jednoznačně dána, často není ani známa nebo je neznámého pobytu. Včasnému a bezproblémovému výkonu správy samotnými dědici mohou bránit i spory o dědické právo nebo vzájemné vztahy mezi dědici. Institut správce dědictví pomáhá všem těmto problémům předcházet, jelikož správa dědictví zahrnuje v podstatě všechna jednání směřující k zachování, užívání a případnému zvětšení spravovaného majetku od okamžiku smrti zůstavitele, až do skončení dědického řízení.

¹²⁴ Péče řádného hospodáře je taková péče, s jakou by hospodář, který je vybaven potřebnými znalostmi, dovednostmi, odpovědností a svědomitostí, pečoval o svůj vlastní majetek.

¹²⁵ Odměna a náhrada hotových výdajů se určuje podle vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví, konkrétně podle ustanovení § 22 – 24.

9 Vliv dědění na rodinné vztahy

Český právní řád obecně rodinu nebo její členy neurčuje, ale podle sociologické definice je rodinou skupina osob, spjatých navzájem pokrevními svazky, manželstvím či srovnatelným právním vztahem nebo adopcí. Dospělí členové jsou pak zodpovědní za výchovu potomků.

Dědění se netýká pouze sféry právní, ale též té lidské. Má zajišťovat kontinuitu majetkových vztahů a zachování majetku pro budoucí generace. Vzhledem k tomu, že okruh dědiců bývá povětšinou z řad bližší či vzdálenější rodiny, je jasné, že dědění ovlivňuje i rodinné vztahy. V jaké míře tomu tak bude, záleží na samotných dědicích, či spíše je možné říci, na jejich charakterech. Jedno lidové moudro praví, že: „Charakter člověka se pozná v momentě, kdy se projednává poslední pozůstalost.“ Myslím, že je to opravdu výstižné, jelikož nezdá se, že se průběh dědického řízení změní v boj o dědictví, který se pak může stát podnětem pro rodinné hádky, vedoucí až k odloučení členů rodiny, nenávisti mezi sourozenci atd. Nespravedlivé rozhodnutí o rozdělení majetku, alespoň z pohledu členů rodiny, může vztahy v rodině, někdy až nenávratně, zničit. Významnou roli hrají v těchto případech často též manželé či partneři dědiců, kteří mohou průběh řízení též negativně ovlivnit.

Ovšem takovéto situace nemusí nutně nastat až po smrti zůstavitele, nýbrž též za jeho života, kdy jsou potenciální dědicové ochotni udělat možné i nemožné, aby v jejich prospěch pořizovatel např. sepsal závěť či na ně přepsal svůj majetek.

Právě v souvislosti se závětí a jejím pořizováním se lze setkat s pácháním různých trestných činů. „Potenciální dědicové, či jakékoli další osoby, které by těmito dědici rády byly, jednají takovým způsobem, aby jim po smrti zůstavitele připadl celý jeho majetek, nebo alespoň jeho část. Pokud by totiž tento jednal podle své vlastní vůle, tak by se tyto osoby jeho dědici vůbec nestaly, respektive pokud ano, nemusel by jim připadnout jeho majetek v takové výši, jakou si ony představují.“¹²⁶ V praxi pak dochází ke zpochybnění pravosti podpisu pořizovatele, ale též ke zpochybnění celého textu závěti.

Z těchto a dalších důvodů je určitě žádoucí, aby člověk pořídil o svém majetku platnou závěť, kde jasně a srozumitelně projeví svou vůli ohledně rozdělení svého majetku po jeho smrti.

¹²⁶ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, a.s., 2007. 228 s. ISBN 978-80-251-1659-3. Str. 205

Závěr

Cílem této práce bylo pojednat o situacích, za kterých dochází k přechodu majetku na dědice a shrnout podmínky, jejichž splnění je nutné ke skutečnému nabytí dědictví. V jednotlivých kapitolách jsem se tak zabývala předpoklady nabytí dědictví a instituty souvisejícími s děděním. O těchto předpokladech a institutech jsem pojednávala z pohledu současné právní úpravy a v některých případech také, z důvodu nového občanského zákoníku, jenž nabude účinnosti 1. 1. 2014, z pohledu právní úpravy budoucí. Při zpracovávání této práce jsem čerpala poznatky především z knižní literatury, právních předpisů a internetových zdrojů.

Již ve starém Římě bylo možné, stejně jako dnes, dědit ze zákona nebo ze závěti. Testamentární dědická posloupnost měla také přednost před posloupností intestátní. Vedle těchto dvou dědických titulů existovaly ještě další pořízení pro případ smrti, a to odkaz, fideicommissum, kodicil a donatio mortis causa, tedy darování na případ smrti. Je ovšem zajímavé, jak vyplývá z historických pramenů a je doloženo již Zákonem 12 desek, byl vývoj římského dědického práva odlišný od vývoje většiny historických právních řádů. Zatímco v ostatních právních řádech se zákonná dědická posloupnost vyvinula dříve, a je tudíž starší, než ta testamentární, tak již v počátcích římského práva vystupují obě posloupnosti jako dva hotové jevy vedle sebe.

Jak vyplývá z ustanovení § 460 OZ, nabývá se dědictví smrtí zůstavitele, a tak je beze všech pochybností jasné, že smrt zůstavitele je základním, samozřejmě nikoli však jediným, předpokladem k realizaci dědického práva. Základním proto, že zákon s touto skutečností spojuje zánik právní subjektivity fyzické osoby, tedy její způsobilost mít práva a povinnosti a tato osoba tudíž již nemůže být nositelem práv a povinností, není tak způsobilá být vlastníkem, věřitelem, ani dlužníkem. Na základě této události je pak nutné řešit otázku, komu má připadnout majetek, který zemřelá osoba zanechala. Ovšem ani bez naplnění ostatních předpokladů by nebylo možné dědické právo realizovat.

Největší pozornost jsem věnovala právní úpravě zákonné dědické posloupnosti a to jak z pohledu současné právní úpravy, tak z pohledu úpravy podle Obecného zákoníku občanského z roku 1811 a úpravy nového občanského zákoníku, který nabude účinnosti 1. 1. 2014. Přestože je zákon považován za nejslabší dědický titul a děděním ze závěti, v případě, že je závěť platná, má tak přednost před děděním ze zákona,

v současnosti je tím dědickým titulem, na jehož základě dochází k dědickému nástupnictví. Je tomu tak proto, že se lidé nenaučili pořizovat o svém majetku na případ smrti závěti. Současný zákoník lidem pořizování závěti znesnadňuje a komplikuje, jako příklad lze uvést nemožnost podmínit nabytí dědictví, přílišné zvýhodňování potomků atd. Podle stávající právní úpravy jsou dědicové ze zákona rozděleni do čtyř dědických skupin a okruh dědiců je v nich omezen. Posledním dědicem ze zákona se mohou stát zůstavitelovi prarodiče, případně strýcové a tety, což nahrává situacím, kdy majetek přechází jako majetek bez pána (tzv. odúmrt') na stát. Oproti dnešnímu stavu je v novém občanském zákoníku rozšířen okruh osob, které se mohou stát dědici ze zákona. Počítá se s šesti dědickými skupinami, kdy jsou do okruhu zákonných dědiců nově zařazeni zůstavitelovi praprarodiče nebo sestřenice a bratřenci. Tato úprava přispěje k tomu, že dojde k omezení případů, kdy majetek přechází jako odúmrt' na stát a naopak zůstane v soukromém sektoru, což je samozřejmě žádoucí, vzhledem k tomu, že budoucí právní úprava preferuje, aby majetek zůstal v okruhu zůstavitelových nejbližších.

Nový občanský zákoník přinese množství institutů, které platná právní úprava neobsahuje, za všechny lze jmenovat např. odkazy, dědickou smlouvu, společnou závěť apod. Čímž dojde k rozšíření variant řešení ohledně nakládání s majetkem za života i na případ smrti.

Pro srovnání bych uvedla, že v současné právní úpravě je hmotné dědické právo obsaženo v 27 paragrafech, v budoucí to bude již 245. Stávající právní úprava jistě potřebuje nějakou změnu, ovšem nabízí se otázka, zda změnu takového rozsahu. Dědické právo má sloužit běžnému občanovi a je to tak bezesporu on, kdo by se měl, alespoň v základních mezích, v institutech vyznat a pochopit je. Ovšem je velice pravděpodobné, že nová právní úprava bude, bez jakéhokoli komentáře či znalosti historických souvislostí, pro běžného občana nepochopitelná a to zejména z důvodu svého rozsahu a stylem jazyka, kterým je psána.

Smrt je jedna z nejdůležitějších součástí lidského života a promítá se nejen do sféry práva, ale i do té lidské. Chování jednotlivých dědiců pak může ve velké míře ovlivnit průběh dědického řízení. Je tak na účastnících tohoto řízení, zda proběhne důstojně nebo se z něj stane bitva o majetek.

Resumé

Tato práce je zaměřena na problematiku dědění ze zákona a jeho význam pro rodinné vztahy. Děděním obecně rozumíme souhrn pravidel, jimiž se řídí přechod práv a povinností zemřelého na jeho právní nástupce. Podle zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ustanovení § 460, se dědictví nabývá smrtí zůstavitele a jelikož smrt patří k neodvratným přírodním zákonitostem lidského bytí, je tak téměř jisté, že se každý člověk dostane za svého života do styku s právem dědickým.

Smrtí se uzavírá právní subjektivita člověka, tedy jeho způsobilost mít práva a povinnosti a nabízí se otázka, komu by měl majetek, zanechaný zemřelou osobou, připadnout, kdo by měl být jejím právním nástupcem. Odpověď na tyto otázky jsem se pokusila zodpovědět v této diplomové práci.

Ve druhé kapitole se mimo jiné věnuji historii dědického práva a to zejména historii římského dědického práva, jelikož současné dědické právo má, stejně jako převážná část práva občanského, svůj počátek v právu římském.

V kapitole třetí se zabývám předpoklady dědění, jejichž splnění je zapotřebí k tomu, aby došlo k přechodu práv a povinností ze zůstavitele na dědice.

Největší pozornost jsem věnovala právní úpravě zákonné dědické posloupnosti a to jak z pohledu současné právní úpravy, tak z pohledu úpravy podle Obecného zákoníku občanského z roku 1811 a úpravy nového občanského zákoníku, který nabude účinnosti 1. 1. 2014. Přestože je zákon považován za nejslabší dědický titul a dědění ze závěti, v případě, že je závěť platná, má tak přednost před děděním ze zákona, v současnosti je tím nejčastějším, na jehož základě k dědickému nástupnictví dochází. Je tomu tak proto, že se lidé nenaučili pořizovat o svém majetku na případ smrti závěti. Současný zákoník lidem pořizování závěti znesnadňuje a komplikuje, jako příklad lze uvést nemožnost podmínit nabytí dědictví, přílišné zvýhodňování potomků atd. Podle stávající právní úpravy jsou dědicové ze zákona rozděleni do čtyř dědických skupin a okruh dědiců je v nich omezen. Posledním dědicem ze zákona se mohou stát zůstavitelovi prarodiče, případně strýcové a tety, což nahrává situacím, kdy majetek přechází jako majetek bez pána (tzv. odúmrt') na stát. Oproti dnešnímu stavu, je v novém občanském zákoníku rozšířen okruh osob, které se mohou stát dědici ze zákona. Počítá se s šesti dědickými skupinami, kdy jsou do okruhu zákonných dědiců nově zařazeni zůstavitelovi praprarodiče nebo sestřenice a bratřenci. Tato úprava přispěje k tomu, že dojde k omezení případů, kdy majetek přechází jako odúmrt' na stát a naopak zůstane v soukromém sektoru, což je samozřejmě žádoucí.

Nový občanský zákoník přinese množství institutů, které platná právní úprava neobsahuje, za všechny lze jmenovat např. odkazy, dědickou smlouvu, společnou závěť apod. Čímž dojde k rozšíření variant řešení ohledně nakládání s majetkem za života i na případ smrti.

Pro srovnání bych uvedla, že současná právní úprava upravuje hmotné dědické právo v 27 paragrafech, budoucí ve 245. Stávající právní úprava jistě potřebuje nějakou změnu, ovšem nabízí se otázka, zda změnu takového rozsahu. Dědické právo má sloužit běžnému občanovi a je to tak bezesporu on, kdo by se měl, alespoň v základních mezích, v institutech vyznat a pochopit je. Ovšem je velice pravděpodobné, že nová právní úprava bude, bez jakéhokoli komentáře či znalosti historických souvislostí, pro běžného občana nepochopitelná a to zejména z důvodu svého rozsahu a stylem jazyka, kterým je psána.

Résumé

This Thesis focuses on the issues of succession at law and its links to family relationships. In general, we construe succession as a set of rules by which the transfer of rights and duties of the deceased to his/her legal successors is governed. Under Act No. 40/1964 Coll., the Civil Code, provisions of section 460, inheritance is acquired upon the death of the decedent and as death is one of the unavoidable natural laws of human existence, it is virtually sure that each person encounters the law of inheritance during their lives.

Death is the end of legal identity of a human being, i.e. the capacity to have rights and duties and the question arises to whom the property left by the deceased person should devolve, who is to be the legal successor. I tried to find the answer to these questions in this Thesis.

In the second chapter, I deal among other things with the history of law of inheritance, in particular the history of Roman law of inheritance, as the current law of inheritance has as well as the majority of civil law its roots in Roman Law.

In the third chapter, I deal with inheritance prerequisites whose meeting is necessary for transfer of rights and duties from the decedent to the heir.

I paid the greatest attention to the legal regulation of statutory hereditary succession both in terms of the existing regulation and the regulation by the Civil Code from 1811 and the regulation by the new Civil Code, which is to become effective from 1 January 2014. Even though the law is considered as the weakest hereditary title and testate succession is preferred to legal succession, currently, it is the most frequent method of hereditary succession. The reason for that is that people have not learnt to make wills regarding their property for the case of death. The existing code of law makes making of wills more difficult and complicated; as an example we may state the impossibility to condition acquisition of inheritance, undue advantages to descendants, etc. According to the existing legal regulation, heirs at law are divided into four hereditary groups and the body of heirs is limited in them. By law, the last heirs may be decedent's grandparents or uncles or aunts, which is used in situations when property is transferred as heirless estate (escheat) to the state. Compared to the existing situation the new Civil Code extends the range of people that may become heirs at law. Six inheritance groups are considered, whereas decedent's great grandparents and cousins

and nephews are newly included in the constituency of heirs at law. This regulation will contribute to limiting the number of cases when property is transferred to the state as escheat and will stay by contrast in the private sector, which is of course desirable.

The new Civil Code will introduce a number of institutes that the existing legal regulation does not contain; to mention just a few of them, e.g. legacy, inheritance agreement, joint will, etc. All this will result in the increase of the number of variant solutions regarding disposal of property during life and in the case of death.

To provide some comparison, I would like to state that the current regulation dedicates 27 sections to substantive succession law while the future regulation contains 245 sections on this topic. The existing legal regulation surely needs some change but the question is whether a change of such scope is desirable. Inheritance law is to serve common citizens and a common citizen is undoubtedly the person who should acquire at least basic understanding of the institutes. However, it is quite likely that without any comments or knowledge of historic context the new legal regulation will be incomprehensible in particular due to its extent and the style of language in which it is written.

Seznam použité literatury

Právní předpisy

- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník,
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád,
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník,
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava české republiky,
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník,
- usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky,
- vyhláška Ministerstva spravedlnosti ČR č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví,
- zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů,

Knižní publikace

- SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. Dědictví a dědické právo. Brno: Computer Press, a.s., 2007. 228 s. ISBN 978-80-251-1659-3,
- MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. Dědické právo. Praha: LINDE Praha, a.s., 2007, 351 s. ISBN 978-80-7201-674-7,
- FIALA, J., KINDL, M. a kol. Občanské právo hmotné. Plzeň: Aleš ČENĚK, s.r.o., 2007. 718 s. ISBN 978- 80-7380-058-1,
- MIKEŠ, Jiří. Dědictví a právo (právní poradce pro každého). Praha: INFORMATORIUM, 1993, 166 s. ISBN 80-85427-10-9,
- ELIÁŠ, Karel a kol. Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, § 1 – 487. Praha: Linde Praha, a. s., 2008, 1391 s. ISBN 978-80-7201-687-7,
- ELIÁŠ, Karel a kol. Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 2. svazek, § 488 – 880. Praha: Linde Praha, a. s., 2008, 1391 s. ISBN 978-80-7201-687-7,
- MALÝ, Karel a kol. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: LINDE Praha, a.s., 1999. 572 s. ISBN 80-7201-167-7,

- KINCL, J., URFUS, V. Římské právo. Praha: Panorama, 1990. 469 s. ISBN 80-7038-134-5,
- SKŘEJPEK, Michal. Římské soukromé právo. Systém a instituce. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2011. 350 s. ISBN 978-80-7380-334-6,
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. Občanské právo hmotné III. Praha: Wolters Kluver ČR, a. s., 2009. 308 s. ISBN 978-80-7357-465-9,
- KUČERA, Robert. Dědictví. Praha: Linde Praha a. s., 2001. 278 s. ISBN 80-7201-289-4,
- FIALA, Josef a kol. Občanské právo hmotné, třetí opravené a doplněné vydání. Brno: nakladatelství Doplněk, 2002, 433 s. ISBN 80-7239-111-9,
- DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. Občanský soudní řád I., § 1 – 200za, komentář. Praha: C. H. Beck, 2009. 1579 s. ISBN 978-80-7400-107-9,
- DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. Občanský soudní řád II., § 201 – 376, komentář. Praha: C. H. Beck, 2009. 1579 s. ISBN 978-80-7400-107-9,
- SOBOTKOVÁ, Irena. Psychologie rodiny. Praha: Portál, 2001. 173 s. ISBN 80-7178-559-8,
- ATKINSON, R., ATKINSON, R. a kol. Psychologie. Praha: Portál, 2003. 752 s. ISBN 80-7178-640-3.

Internetové zdroje

- www.lekarske.slovníky.cz,
- www.obcanskyzakonik.justice.cz
- www.epravo.cz
- www.business.center.cz
- www.ipravník.cz
- www.cs.wikipedia.org